

UNIVERZITET CRNE GORE

FILOZOFSKI FAKULTET

JELA VULETA

ZNAČAJ I ULOGA VRŠNJAKA U SOCIJALNOM RAZVOJU

DJECE STARIJEG ŠKOLSKOG UZRASTA

MAGISTARSKI RAD

NIKŠIĆ, 2024.

UNIVERZITET CRNE GORE

FILOZOFSKI FAKULTET

**ZNAČAJ I ULOGA VRŠNJAKA U SOCIJALNOM RAZVOJU
DJECE STARIJEG ŠKOLSKOG UZRASTA**

MAGISTARSKI RAD

Mentor: dr Jelena Perunović-Samardžić

Student: Jela Vuleta

Studijski program: Pedagogija

Broj indeksa: 10/22

Nikšić, 2024. godine

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANTKINJI

Ime i prezime: Jela Vuleta

Datum i mjesto rođenja: 30.10.2000., Nikšić

Naziv završenog osnovnog studijskog programa i godina završetka studija: Studijski program za pedagogiju, 2022.

INFORMACIJE O MAGISTARSKOM RADU

Naziv master studija: Studijski program za pedagogiju

Naslov rada: “Značaj i uloga vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta”

Fakultet: Filozofski fakultet, Nikšić.

UDK, OCJENA I ODBRANA MAGISTARSKOG RADA

Datum prijave magistarskog rada:

Datum sjednice Vijeća na kojoj je prihvaćena tema: 08.05.2024. godine

Mentor: dr Jelena Perunović-Samardžić

Komisija za ocjenu rada: doc. dr Jovana Marojević, doc. dr Milica Jelić i dr Jelena Perunović-Samardžić

Datum odbrane:

APSTRAKT

Predmet ovog istraživanja je koliko su vršnjaci značajni u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta i njihova uloga u tom procesu. Socijalizacija je dugotrajan proces kroz koji pojedinac, od rođenja pa tokom čitavog života, usvaja norme, vrijednosti, vjerovanja i obrasce ponašanja specifične za društvo u kojem živi. Kroz socijalizaciju, osoba se uči kako da komunicira s drugima, kako da se prilagodi različitim društvenim situacijama i kako da prihvati uloge koje društvo očekuje od nje. Vršnjaci igraju veliku ulogu u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta. U ovom periodu, djeca sve više usmjeravaju pažnju na odnose sa svojim vršnjacima, što značajno utiče na formiranje njihovog identiteta, samopouzdanja i socijalnih vještina. Ove interakcije pomažu djeci da razviju važne socijalne vještine, kao što su komunikacija, saradnja i rješavanje konflikata. Vršnjaci utiču na formiranje samopouzdanja i identiteta, jer djeca često traže priznanje i prihvatanje unutar svoje vršnjačke grupe.

Cilj ovog istraživanja je utvrditi značaj i ulogu vršnjaka u socijalizaciji djece starijeg školskog uzrasta. Razumijevanje ovih aspekata može pomoći roditeljima i ostalim ljudima koji se bave njihovim vaspitanjem da pruže adekvatnu podršku i stvore pozitivno okruženje koje će doprinijeti zdravom socijalnom i emocionalnom razvoju djece. Kroz pažljivo praćenje i podršku, moguće je pomoći djeci da izgrade stabilan i pozitivan socijalni identitet, što je ključno za njihov budući uspjeh i blagostanje. Razumijevanje uloge vršnjaka u ovom kontekstu ključno je za roditelje, nastavnike i stručnjake koji rade s djecom, jer im pomaže da pruže adekvatnu podršku u razvoju zdravih socijalnih odnosa i pozitivne slike o sebi.

Interventni programi za poboljšanje efikasnosti djece u interpersonalnim odnosima osmišljeni su kako bi se unaprijedile njihove socijalne vještine i olakšalo funkcionisanje u društvu. Ovi programi pomažu djeci da steknu pozitivne obrasce ponašanja, koji će im omogućiti da bolje komuniciraju sa svojim vršnjacima i odraslima, čime će poboljšati kvalitet svojih odnosa i generalno socijalno prilagođavanje.

Ključne riječi: vršnjaci, dijete, osnovna škola, socijalizacija.

ABSTRACT

The subject of this research is how important peers are in the social development of older school-age children and their role in that process. Socialization is a long-term process through which an individual, from birth and throughout their life, adopts the norms, values, beliefs and behavior patterns specific to the society they live in. Through socialization, a person learns how to communicate with others, how to adapt to different social situations and how to fulfill the roles society expects of them. Peers play a big role in the social development of older school-age children. During this period, children increasingly focus on their relationships with peers, which significantly influences the formation of their identity, self-esteem and social skills. These interactions help children develop essential social skills such as communication, cooperation, and conflict resolution. Peers influence the formation of self-esteem and identity, as children often seek recognition and acceptance within their peer group.

The goal of this research is to determine the importance and role of peers in the socialization of older school-aged children. Understanding these aspects can assist parents and other people involved in their upbringing to provide adequate support and creating a positive environment that contributes to healthy social and emotional development. By carefully monitoring and supporting peer relationships, it is possible to help children build a stable and positive social identity, which is crucial for their future success and well-being. Understanding the role of peers in this context is crucial for parents, teachers and professionals working with children, as it helps them provide adequate support in fostering healthy social relationships and a positive self-image.

Intervention programs aimed at improving the interpersonal effectiveness of children are designed to enhance their social skills and facilitate functioning in society. These programs help children acquire positive behavior patterns that will enable them to better communicate with their peers and adults, thus improving the quality of their relationships and overall social adaptation.

Key words: peers, child, elementary school, socialization.

SADRŽAJ

UVOD	1
1.TEORIJSKI DIO RADA.....	2
1.1. Pojam socijalizacije	2
1.2. Značaj i uloga vršnjaka u socijalnom razvoju djece.....	5
1.3. Pozitivni i negativni uticaj vršnjaka na socijalizaciju djece.....	8
1.4. Posljedice neprihvaćenosti od strane vršnjaka	12
1.5. Pružanje pomoći djeci koja su odbačena od strane vršnjaka	15
1.6. Pregled dosadašnjih istraživanja	22
2. METODOLOŠKI DIO RADA	27
2.1. Predmet istraživanja	27
2.2. Cilj i zadaci istraživanja	28
2.3. Hipoteze istraživanja	28
2.4. Varijable istraživanja.....	29
2.5. Značaj i karakter istraživanja.....	29
2.6. Paradigme u istraživanju	30
2.7. Metode,tehnike i instrumenti istraživanja	31
2.8. Populacija i uzorak istraživanja.....	31
2.9. Obrada rezultata istraživanja	33
3. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA O DOBIJENIM REZULTATIMA.....	34
4. ZAKLJUČAK	82
LITERATURA.....	84

PRILOZI.....	87
Prilog br.1- Anketni upitnik za učenike	87
Prilog br.2- Odobrenje od Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija	90
Prilog br.3- Odobrenje od Zavoda za školstvo	91

UVOD

Čovjek je društveno biće i njegova prirodna potreba je da ostvaruje interakcije s drugim ljudima. Socijalizacija je važan proces koji bitno utiče na razvoj pojedinca i njegov život. Vršnjaci imaju značajan doprinos za djetetov ne samo socijalni, već cjelokupni razvoj.

Socijalno-emocionalni razvoj se tumači kao jedan od ključnih elemenata razvoja djeteta i njegovog ličnog napretka. Dobar socijalni i emocionalni razvoj pospješuje funkcionisanje pojedinca u društvenim interakcijama. Ukoliko djeca ne raspolažu dovoljno vještinama u socijalnim ili emocionalnim područjima, postoji rizik da budu isključena i odbačena od strane vršnjaka, što može uzrokovati pojavu negativnih posljedica na mentalni i psihički razvoj. Mi ćemo se u ovom radu fokusirati na socijalizaciju djece starije školske dobi, značaj i ulogu vršnjaka, jer je to za dijete osjetljiv period i tada vršnjaci, pored porodice, imaju veliki uticaj i veoma su značajni za njegov razvojni put.

Kao što smo rekli, vršnjaci u životu svakog pojedinca zauzimaju važno mjesto. Pored porodice djetetu je bitno njihovo mišljenje, želi da se istakne i da bude prihvaćeno. Dešava se da dijete ne posjeduje odgovarajuće socijalne vještine koje su mu potrebne kako bi uspostavilo i održavalo kvalitetne odnose, družilo se s vršnjacima i zadovoljavalo svoje potrebe za druženjem. Da li će dijete biti prihvaćeno ili ne zavisi od njegovog ponašanja u grupi i socijalnih vještina kojima vlada. Hoće li biti označeno kao prihvaćeno ili ne zauzima značajnu poziciju u djetetovom daljem razvoju, prilagođavanju, zadovoljstvu sobom i motivaciji za akademskim uspjehom. Brojni su problemi s kojima se suočava pojedinac koji nije prihvaćen od strane vršnjaka, kako bi se oni izbjegli jačaju se njegove socijalne kompetencije i podstiču se oblici ponašanja koji su društveno prihvatljivi.

1. TEORIJSKI DIO RADA

1.1. Pojam socijalizacije

Socijalizacija predstavlja proces oblikovanja ljudske jedinice, tokom kojeg se biološki nezrela jedinka pod dejstvom društvene sredine, formira u ličnost zrelog i sposobnog člana društva (Lalović i Trebješanin, 2011). Za formiranje ličnosti čovjeka prvenstveno od velikog značaja predstavljaju uticaji socijalnih faktora (navešćemo neke: porodica, v-o ustanove, vršnjaci i druge osobe s kojima dolazimo u kontakt, posao, brak, kultura i društveni sistem zajednice, mediji itd.). Kako bi ličnost imala poželjne ljudske karakteristike neophodni su povoljni socijalni uslovi i ostvarivanje kontakta s ljudima. Putem procesa socijalizacije, odnosno putem socijalnog učenja koje predstavlja učenje pod dejstvom socijalnih faktora, formira se ljudska ličnost (Rot, 1977). Kako bi se pojedinac razvio u socijalno biće bitan je ne samo uticaj spoljašnjih faktora, već i njegov lični doprinos i angažovanje.

Socijalni razvoj djeteta odlikuju promjene u njegovom društvenom ponašanju, putem njegovog uključivanja u zajednicu i uspostavljanju odnosa s vršnjacima i odraslima iz svoje sredine. Te promjene doprinose formiranju onih karakteristika koje su čovjeku potrebne za uspješan život i funkcionisanje u društvu. Da bi se to ostvarilo, djetetu su potrebni povoljni uslovi i odgovarajući podsticaji, pomoću kojih će svoje prirodne i raznovrsne talente razviti u sposobnosti (Kamenov, 2002). Svaku zajednicu u kojoj pojedinac odrasta odlikuju određene norme ponašanja i shvatanja o mnogim važnim segmentima života. Vjerovanja, stavovi, običaji, navike i vrijednosti koje predstavljaju obilježja neke zajednice predstavljaju odraz ljudske strukture, ukupno sa raznim odnosima i postojećim institucijama čine kulturu jedne zajednice (Rot, 1977). Čovjek je dio društva i ne može da funkcioniše nezavisno od njega. On sam predstavlja jednog člana, a društvo skup članova, koji zajednički doprinose zadovoljstvu svih pripadnika zajednice.

Socijalne kompetencije su izuzetno važne u ličnosti svakog pojedinca, jer njegovo angažovanje u bilo kojoj oblasti u životu uveliko zavisi upravo od socijalnih vještina koje posjeduje. Od njih u značajnoj mjeri zavisi da li ćemo biti prihvaćeni ili ne od strane društvene sredine u kojoj se nalazimo, uolikoj mjeri ćemo biti zadovoljni sopstvenim životom,

postignućem u raznim oblastima: u školi, na poslu, socijalnim i bračnim statusom, porodičnim i prijateljskim vezama i sl. (Milovanović, 2012). Bez procesa socijalizacije pojedinac ne bi znao kako da funkcioniše u društvu, kako da izrazi svoja mišljenja, namjere, ostvaruje svoj doprinos, da se prilagodi sredini u kojoj živi i njenim promjenama i zahtjevima koje nameće, ostvari svoje ciljeve i time bude zadovoljan svojim bitisanjem i postane što bolja verzija samoga sebe. Prirodno čovjek se još od malih nogu povezuje s ljudima iz svoje sredine, uči ponašanjima koja su društveno prihvatljiva i gradi svoju ličnost koja ga karakteriše kao poštenog i punopravnog člana društva.

Iako neki autori stavljaju znak jednakosti između socijalnih kompetencija i socijalnih vještina, važno je pored izvjesnih sličnosti napraviti razliku među njima. Socijalne vještine obuhvataju puno različitih djelovanja pojedinca nastalih kao posljedica učenja i pod njegovom su kontrolom, s druge strane kompetencija predstavlja znanje pojedinca da te vještine koje je savladao primijeni i na druge situacije i na koji način (Klemenović, Marić-Jurišin i Nikolić, 2016 prema Ladd, 2005). Socijalno kompetentan pripadnik društva posjeduje kvalitetne vještine koje ga kvalifikuju kao sposobnog i odgovornog pojedinca, koji uspostavlja zdrave odnose i ima osjećaja za potrebe drugih ljudi.

Što se tiče socijalizacije kao pojma, uočavaju se raznolika značenja u povezanosti s tim kakav se efekat postiže. Socijalizacija je najčešće antropološki i psihološki pojam, i sociologija mu pridaje izuzetan uticaj, tvrdeći da socijalizacija priprema pojedinca za društveni život (Dimitrijević, 2014). “Putem socijalizacije se ističe ogroman fond znanja, navika i vještina, razvija često veoma složene osobine i sposobnosti i ističe sve one kvalitete kojima se suštinski razlikuje od drugih živih bića” (Ivanović, 2003, str. 235). Proces socijalizacije priprema pojedinca za društveni život u cjelosti i izvršavanje društvenih uloga, s tim u vezi socijalizacija ličnosti i društvo se ne mogu posmatrati odvojeno, a pogoto ne u suprotnosti (Dimitrijević, 2014). Prema sociološkom shvatanju, “socijalizacija podrazumijeva sve uticaje društva i njegovih jedinica (skupina, institucija) na pojedinca kojima se on priprema za preuzimanje svih društvenih uloga koje mu pripadaju i kojima on stvara svoju ličnost, razvija svoj individualitet” (Ivković i Dimitrijević, 2013, str. 80). Socijalizacija predstavlja “proces neorganizovanog i organizovanog uticaja društva u cilju formiranja ličnosti koja odgovara potrebama datog društva” (Marković i Dimitrijević, 2011, str. 81).

Postoje dvije grupe efekata socijalizacije:

- I. “Formiranje za život u društvu i za funkcionisanje društvu važnih osobina i načina ponašanja.
- II. Razvitak od biološke jedinice u ličnost sa mnogim karakteristikama zajedničkim za sve ljude, ali i sa svojim specifičnim osobinama” (Ivanović, 2003, str. 235).

Cilj vaspitanja i obrazovanja jeste socijalizacija pojedinca, odnosno da se ličnost ostvari kao društveno biće. Škola predstavlja socijalno okruženje čiji sastav čine nastavnički kolektiv i veliki broj učeničkih kolektiva, odnosno mnogo uspostavljenih veza i kontakata između pojedinaca i između grupa. Iako vaspitno-obrazovni proces predstavlja interakcijski odnos između nastavnika i učenika, veoma važnu ulogu u rastu, razvoju i sazrijevanju pojedinca imaju vršnjaci (Krnjajić, 2002). Koliko će vaspitanje i obrazovanje pojedinca biti efikasno zavisi u značajnoj mjeri od njegove komunikacije i interakcije sa drugim učesnicima vaspitno-obrazovnog procesa, jer kvalitetno uspostavljena komunikacija i interakcija njenih učesnika predstavlja suštinu vaspitno-obrazovnog procesa (Šejtanić, 2019). Opšti cilj je da se putem obrazovanja utiče na svakog pojedinca i samim tim na društvo, putem prenošenja vrijednosti s generacije na generaciju koje će se poštovati.

1.2. Značaj i uloga vršnjaka u socijalnom razvoju djece

Djetetov socijalni razvoj započinje u porodici, a zatim se nastavlja u školi, gdje u kontaktu sa svojim vršnjacima i učiteljima obogaćuje svoj svijet novim licima i stiče poznanstva. Školski period za dijete je važan jer u školi postoje strožija pravila kojih dijete mora da se pridržava i da ih poštuje. Škola za dijete predstavlja novu sredinu, gdje uspostavlja odnose i zadovoljava zahtjeve koje se razlikuju od porodičnih. Ono mora odgovorno pristupiti svojim obavezama u školi i ispunjavati ih. Društvo nastoji da preko vaspitno-obrazovne ustanove razvije u djeci društveno prihvatljive osobine i da stane na put razvoju osobina i ponašanja koja se protive normama društva i nanose štetu pojedincu i njegovoj okolini. Preko vaspitanja i obrazovanja i njihovih ciljeva i zadataka, društvo nastoji da formira određene društvene vrijednosti i shvatanja, koji su od velikog značaja za opšte dobro. Takođe putem sadržaja nastave, određeni stavovi i gledišta na svijet i društvo se prenose, kao i osobine koje su poželjne (Rot 1977). Od mogućnosti koje nudi, zahtijeva i postavlja društvo, direktno zavisi razvoj socijalnih kompetencija kod djeteta. Bogate dispozicije koje dijete nosi u sebi, biće ispoljene i aktivirane ne samo putem objektivnih uslova koja mu sredina pruža i na osnovu potreba, motiva i njegovih sposobnosti, već velikim dijelom njegovom ličnom procjenom vlastitih mogućnosti, talenata i uslova za njihovu primjenu. Kako će se dijete ponašati u određenim situacijama, zavisi od njegovog ličnog opažanja sredine u kojoj se nalazi, shvatanja zahtjeva koja mu postavlja i nudi putem komunikacije (Zukorlić, 2016). Podrškom društvene sredine osnaženi smo u postizanju zacrtanih ciljeva, imamo veće samopouzdanje, bolju sliku o sebi, sigurniji smo i samostalniji, što poboljšava naše funkcionisanje na raznim poljima.

Kao što smo i ranije naveli, veoma značajnu ulogu u oblikovanju ljudske ličnosti ima uticaj spoljašnjih ili sredinskih činioca. Pri tome mislimo na zajednicu u kojoj pojedinac odrasta, odnosi koji vladaju, kulturu, vladajuće sisteme vrijednosti, stavove zajednice, običaje, načine na koje se djeca vaspitavaju i obrazuju, tj. staranje o djeci u najširem smislu. Na ličnost djeteta, pored uticaja koji dolaze iz društvene sredine, značajno mjesto zauzima i prirodna sredina u kojoj dijete odrasta, klima tog područja, biljni i životinjski svijet i načini njegovog ophođenja prema njima i stupanja u dodir (Kamenov, 2002).

Socijalni faktori koji utiču na formiranje ličnosti pojedinca su: porodica, porodični

odnosi i uslovi u kojima se vaspitava dijete, vaspitno-obrazovna ustanova, vršnjaci, rođaci i poznanici s kojima se dijete susreće, organizacije i grupe u koje je ono učlanjeno, literatura koju čita i filmove koje gleda, brak i odnosi u njemu, posao koji obavlja, zadovoljstvo i uspjeh na poslu, socijalni položaj i uloge koje ostvaruje u društvu, pripadnost različitim grupama, kultura u kojoj odrasta i živi i društveni sistem zajednice u kojoj se razvija. Ima puno različitih socijalnih faktora koji utiču na dijete, na njegov cjelokupan razvoj i formiranje osobina, interesovanja, sklonosti i preferencija (Rot, 1977). Dakle, postoji čitav skup spoljašnjih činilaca koji imaju uticaja na dijete i na njegov razvoj. Ono što je potrebno za djetetov optimalan razvoj jesu povoljni uslovi za to, podsticaji iz okoline koji će da ga usmjeravaju na pravi put.

Potrebno je uspješno uključiti pojedinca u zajednicu jer je to u direktnoj povezanosti s njegovim socijalnim razvojem, tj. njegovom socijalnom kompetencijom. Uključivanje u grupu vršnjaka i uspostavljanje pozitivnih odnosa s njima ima veliki značaj za razvoj i učenje djeteta. Prilikom druženja s vršnjacima dijete razvija i ispunjava potrebu za intimnošću, gradi sliku o sebi, uči kako da se ponaša, da dijeli i sarađuje, pruža pomoć drugima, poštuje pravila, uči da se nosi sa pobjedom i porazom. Tokom druženja s vršnjacima djeca jačaju svoje socijalne vještine, uče kako da komuniciraju sa drugima, što utiče na njihovo ponašanje i djelovanje tokom djetinjstva, ali i u odraslom dobu (Klemenović, Marić-Jurišin i Nikolić, 2016). Brojni su benefiti koje dijete ima kada je okruženo vršnjacima. Njegovo prilagođavanje grupi zahtijeva poštovanje normi grupe, dijeljenje sa drugima, razumijevanje i zajedničko djelovanje.

Aдекватno uključivanje i angažovanje djeteta u stvarnim životnim situacijama, doprinosi razvijanju sposobnosti socijalnog prepoznavanja i razumijevanja svojih i tuđih emocija. Dobro razvijene socijalne vještine pomažu djeci da svoje ponašanje usklade sa grupom u kojoj se nalaze i sa kojom žele da ostvare kontakt i da provode vrijeme. Ti kontakti omogućuju im da uspostave razna prijateljstva, koja ih obogaćuju i šire vidike i dotadašnja iskustva. Takođe nailaze na sličnosti ili razlike u do tada usvojenim normama i vrijednostima i pruža im se mogućnost razmišljanja o njima (Nikšić-Rebihić i Smajović, 2021). Podržavanjem djetetovih pozitivnih interakcija s vršnjacima, pružanje podrške aktivnostima koje imaju pozitivan doprinos na njegovo cjelokupno psiho-fizičko zdravlje, dobar odnos prema sebi i drugima utiče na njegovo sticanje socijalne kompetencije. Socijalna kompetencija djeci omogućuje da različita ponašanja primjene na senzibilan način i koji je usklađen sa potrebama ljudi i kulture (Jurčević Lozančić, 2011). Socijalizacijom oplemenjujemo svoje osobine, prestajemo biti

okrenuti samo sebi, našim potrebama, mogućnostima i željama. Dijelimo s ljudima ono o čemu mislimo, strahujemo ili priželjkujemo, time bolje sagledavamo stvari i razmatramo ih iz drugog ugla, preispitujemo postojeće ideale i principe.

Vršnjačka interakcija je važan činitelj u razvoju socijalnih i kognitivnih kompetencija. Odnosi s vršnjacima imaju učinak na akademski uspjeh djeteta, kao i na bihevioralni i emocionalni razvoj (Spasenović, 2003). Osobe koje su socijalno kompetentne doprinose ostvarivanju pozitivne socio-emocionalne klime u grupi, lako uspostavljaju odnose sa ostalim članovima i budu prihvaćeni i osnaženi od strane kolektiva. Doprinosu uspostavljanju saradnje i uspješno funkcionišu u različitim socijalnim kontekstima, zahvaljujući svojim postojećim socijalnim vještinama. (Malkić-Aličković, 2019). Osjećaj odbačenosti može predstavljati veliku prepreku daljem napretku djeteta. Akademsko postignuće uveliko zavisi od položaja koji učenik ima u grupi, tj. ako se osjeća neprihvaćeno to ga često može spriječiti u postizanju boljih rezultata u školi, jer nezadovoljstvo kao posledica vršnjačkog odbacivanja može umanjiti njegovu motivaciju i fokusiranost na nastavno gradivo i učenje. Ne samo akademski, već se javljaju emotivni problemi i problemi u ponašanju djeteta kao rezultat unutrašnjeg nespokojsva nastalog odbacivanjem od strane vršnjaka (Spasenović, 2003).

Najveću dobrobit od vršnjačke interakcije tokom rješavanja zadataka imaju ona djeca koja često razgovaraju i razmjenjuju mišljenja o načinima rješavanja zadataka s drugom djecom. Djeca imaju veliku korist kada međusobno diskutuju o tome kako se mogu riješiti određeni problemi. Oni koji se ne uključuju u komunikaciju s drugom djecom ili se ne trude da saslušaju tuđe mišljenje o datoj temi, ostvaruju manju korist od vršnjačke interakcije. Kognitivni napredak u vršnjačkoj interakciji je veći kada se djeca zajednički trude da dodju do rješenja (Isto, 2003). Nedoumice oko rješavanja datih zadataka ili problema značajno mogu biti umanjene ukoliko ih pojedinac podijeli s vršnjacima, pita za mišljenje, savjet ili pomoć. Kada više osoba razmišlja o datom problemu, javlja se i više mogućih načina za njegovo rješavanje.

1.3. Pozitivni i negativni uticaj vršnjaka na socijalizaciju djece

Proces socijalizacije djece obuhvata odnose s vršnjacima i odraslima kroz koje dijete stiče iskustva, određene stavove, ponašanja i poglede na svijet. Nužno je poznavanje normi, pravila i vrijednosti zajednice, njihovo razumijevanje i poštovanje, kako bi se djetetov socijalni razvoj na pravi način odvijao i njegovo ponašanje ne bi kršilo norme zajednice i bilo označeno društveno neprihvatljivim. Neophodno je da dijete ovlada sposobnostima kako bi ostvarilo djelotvornu interakciju sa ostalim članovima zajednice. Kao rezultat razviće vještine socijalne kompetencije. Da li će dijete biti socijalno kompetentno, zavisi od poznavanja sredine u kojoj odrasta, sposobnosti regulacije vlastitih emocija, prepoznavanja i poštovanja tuđih osjećaja, postojećih socijalnih vještina i od njegove sposobnosti da se ponaša u skladu s tim saznanjima (Brajša - Žganec, 2003). Dijete koje je socijalno kompetentno, krase vještine u interpersonalnim odnosima koje obuhvataju prijatno ophođenje prema drugim osobama, saosjećajnost i druželjubivost. Ono posjeduje vještine koje obuhvataju društveno odgovorno ponašanje, koje podrazumijeva poštovanje normi i svijest o vlastitom ophođenju i njegovom dejstvu na ponašanje drugih ljudi, socijalnu nezavisnost i kontrolu vlastitog ponašanja (Jevtić, 2012). Socijalna kompetencija omogućuje pojedincu da racionalno sagledava svoje ponašanje, izgrađuje svijest kakve posljedice može da ima loše ponašanje po sebe i druge ljude i preuzima odgovornost za svoje postupke.

Tokom čitavog ranog djetinjstva, djeca pokazuju interes za druženje s vršnjacima. Prvi se odnosi s vršnjacima uočavaju kod djece još u jaslinoj dobi, a nastavljaju se još u vrtiću i u školi. Polaskom u školu ti odnosi postaju sve važniji za djetetov život. Dijete tokom školskog perioda razvija kognitivne sposobnosti, koje mu pomažu prilikom rješavanja problema i konflikata, uspostavljanja saradnje sa ostalom djecom, čime se stiču prijateljstva. U tom periodu, djetetu je bitan status koji zauzima u grupi. Vršnjaci su izuzetno značajni u životu svakog djeteta, mada se karakteristike djetetovog odnosa s njima mijenjaju njegovim daljim razvojem i odrastanjem (Klarin, 2006). U ranom djetinjstvu, interakcije s vršnjacima su se ograničavale na jednostavno učestvovanje u zajedničkim aktivnostima i kontakt s njima je površan. Period adolescencije donosi veću bliskost s vršnjacima, lojalnost i povezanost. Prijatelji za adolescenta zauzimaju važnu poziciju, individua se maksimalno aktivira i uspostavlja kontakte sa ostalima. Razvoj u periodu adolescencije se odvija u socijalnom okruženju (Kapor-Stanulović, 2007). Dakle, dijete sve što je starije to veći uticaj na njega imaju

vršnjaci. U adolescenciji prijatelji su za pojedinca posebno dragocjeni. To je period velikih i iznenadnih promjena, gdje je pojedincu potrebna podrška, ohrabrenje, prihvaćenost od strane vršnjaka, kako bi se izbjegao osjećaj usamljenosti, nerazumijevanja i inferiornosti.

Dijete je zavisno od odraslih i nema njihovu snagu i autoritet, pa se često priklanja onome što smatra gledištem odraslih. Zato se javlja pojava krutog razumijevanja dobra i zla kod djece. Druženje s vršnjacima poboljšava moralno rasuđivanje kod djece, dijete nije orijentisano samo na sebe, već ima veći osjećaj i za druge ljude oko sebe, što doprinosi razvoju zrelijih oblika razmišljanja (Vasta i saradnici, 2005). Odnos s vršnjacima u djetinjstvu i njegov kvalitet dobar je pokazatelj kvaliteta društvenog ponašanja i opšte prilagođenosti u adolescenciji i odraslom dobu. Oni koji u djetinjstvu imaju dobre i uglavnom skladne odnose s vršnjacima obično imaju takve odnose i kasnije u odraslom dobu. Njihovo mentalno zdravlje je, po mnogim pokazateljima, bolje od zdravlja pojedinaca koji su imali siromašne ili poremećene odnose s vršnjacima u djetinjstvu (Žiropađa i Miočinović, 2007). Bogatiji odnosi s vršnjacima u djetinjstvu uče dijete boljem funkcionisanju u društvu i boljem prilagođavanju kasnije u životu.

Uoči druženja s vršnjacima djeca se potvrđuju, ostvaruju uspjeh i postignuća, raste njihov osjećaj vlastite sposobnosti, samopouzdanja i nezavisnosti. Na taj način potvrđuju vlastite kompetencije te ostvaruju svoje ciljeve i potrebe (Buljubašić-Kuzmanović, 2010). Tokom igre, dijete se uči da poštuje pravila ponašanja koja vrijede za tu situaciju, uspostavlja komunikaciju, vježba samokontrolu, rješava konflikte, zadovoljava potrebe i želje, razumijeva društvene uloge i uči se sposobnosti regulacije emocija (Nikšić-Rebihić i Smajović, 2021). Komunikacija nam omogućuje da ostvarujemo prijateljske veze, komuniciramo s drugim ljudima, izražavamo svoja mišljenja, zapažanja, interesovanja, nadanja, pružamo ili pitamo za pomoć i mnoga druga osjećanja i namjere. Tokom čitavog života, čovjek se uči kako da komunicira i kako da te sposobnosti još više unaprijedi (Isić, 2010). Ljudi se angažuju u aktivnostima kako bi održali svoj identitet i međusobne odnose u okviru zajednice. Tako npr. djeca će ulagati veći trud i posjedovaće veću motivaciju za učenje ako su članovi odjeljske ili školske zajednice koja vrednuje učenje. Ljudi uče pod uticajem drugim ljudi s kojima su u kontaktu (Vulfolk, Hjuž i Volkap, 2014). Komunikacijom se povezujemo s ljudima iz okruženja, gradimo odnose iz kojih učimo o sebi i o drugima. Širimo interesovanja i postepeno postajemo svestrane ličnosti s vlastitim stavovima, principima i snovima.

Socijalno ponašanje djeteta u školi rezultira određenim postignućem u školi i statusom koji će imati u vršnjačkoj grupi. Kvalitet odnosa s vršnjacima i školsko postignuće imaju međusobnog uticaja, odnosno prihvaćenost od strane vršnjaka olakšava učenje i dijete će postizati bolji uspjeh, a dobar akademski uspjeh doprinosi prihvaćenosti od strane druge djece. Ako dijete koje je odbačeno od strane vršnjaka radi na tome da popravi svoje ponašanje, postepeno se mijenja i poboljšava mišljenje vršnjaka o njemu, kao i samo školsko postignuće. U cilju pomoći djeci koja imaju problema u socijalnim odnosima, pripremljeni su različiti interventni programi kako bi se poboljšala efikasnost učenika u interpersonalnim odnosima (Spasenović, 2003). Mijenjanje loših navika za bolje i rad na sebi donosi rezultate, čime nas drugi ljudi više vrednuju i bolje prihvataju u svom okruženju. Imamo bolje mišljenje tada o sebi, što donosi veću vjeru u vlastite sposobnosti, veću motivaciju i istrajnost u savladavanju prepreka koje nas vode do željenog cilja.

Djeca koja su popularna ostvaruju bolje rezultate u školi u odnosu na vršnjake sa prosječnim statusom, društveno su odgovorniji, lakše rješavaju probleme i vršnjaci imaju povjerenja u njih. Prihvaćenost od strane vršnjaka doprinosi boljem ostvarenom uspjehu u školi, ali i pokazuje da će se pojedinac dobro prilagođavati u budućnosti (Isto, 2003). Školski period, naročito kada su u pitanju djeca starije školske dobi, je obilježen raznim nesigurnostima u sebe i vlastitim mogućnostima, tada nam je posebno bitno mišljenje vršnjaka, osjećaj prihvaćenosti koji nam pruža sigurnost i veću želju za napretkom.

Prihvaćenost od strane vršnjaka je bitna i zbog razumijevanja motivacije za postignućem, jer ako dijete pripada određenoj grupi koja nastoji da što bolje usvoji školsko gradivo i postigne što bolje rezultate u škole, dijete će se ugledati na njih i imati veću motivaciju za učenjem. Pogotovo to važi za djecu starije školske dobi, jer tada je za njih vrlo važan osjećaj da su prihvaćeni u grupi. Zrelost, samostalnost, samopouzdanje, vještine kontrolisanja impulsa u komunikaciji doprinose većem stepenu prihvaćenosti od strane vršnjaka i ostvarivanju boljeg akademskog uspjeha. Djeca koju nastavnici izdvajaju kao primjer drugima, prihvaćenija su u društvu od strane vršnjaka. Za razliku od njih, odbačena djeca često imaju niže samopouzdanje, dobijaju opomene od nastavnika zbog nedovoljnog učenja i lošeg ponašanja, što može dovesti do toga da ih druga djeca percipiraju i prihvate na sličan način. Djeca koja nisu prihvaćena od strane svojih vršnjaka nailaze na poteškoće u školi, imaju loši uspjeh, dok su prihvaćena djeca često bolja u rezultatima koje postižu u školi (Isto, 2003). Ukratko, odbačena djeca suočavaju se s negativnim emocijama koje su štetne za njihov razvoj i formiranje ličnosti.

Veliki broj autora se slaže sa činjenicom da grupe vršnjaka koje dijele ista interesovanja, s kojima pojedinac provodi najviše vremena, imaju značajan uticaj na njega u djetinjstvu i mladalačkom dobu, na formiranje određenih osobina kod njega. Druženje s vršnjacima utiče mnogo na stepen socijalizacije djece. To doprinosi većoj nezavisnosti kod djeteta, njegovoj društvenosti, samostalnosti, podstiče se normalan cjelokupni razvoj i sticanje novih pogleda na svijet. To isto doprinosi izbjegavanju neobičnih i ekscentričnih oblika ponašanja kod pojedinca nastalih, usled nedostatka socijalnih veza ili neprihvaćenosti od strane vršnjaka. Vršnjaci imaju veliki uticaj na to koje će ciljeve pojedinac željeti da ostvari u životu. Posebno utiču na stil oblačenja pojedinca, njegova interesovanja, zabavljanje i odmaranje, rečnik i izbor riječi koje najčešće koristi u svakodnevnom govoru (Rot, 1977).

Pošto vršnjaci imaju značajan uticaj na ponašanje pojedinca, s tim u vezi, to može da se odnosi i na ispoljavanje negativnih oblika ponašanja koja nisu dobra za dijete i njegovu sredinu. Uzrok pojave prestupništva/delikvencije kod mlade osobe može biti kopiranje i usvajanje ponašanja i stavova vršnjaka s kojima pojedinac provodi vrijeme. Međutim, druženje s vršnjacima ne mora da bude direktni uzročnik pojave delikvencije kod pojedinca. Često glavni uzrok se nalazi u lošim porodičnim odnosima i situaciji koja vlada među članovima. Ono što doprinosi ispoljavanju delikventnog ponašanja je sredina vršnjaka koja odobrava te oblike ponašanja i usmjerava pojedinca na njihovo obavljanje (Isto, 1977). Neskladni porodični odnosi ili zapostavljanje djece od strane roditelja često dovode do toga da oni ispolje oblike anti-socijalnog ponašanja, tome doprinosi i podrška vršnjaka u tim aktivnostima, čime se povećava mogućnost manifestacije takvog ponašanja. Ako je dijete okruženo vršnjacima koji ispoljavaju delikventno ponašanje, u riziku su da ga i sami počine.

1.4. Posljedice neprihvaćenosti od strane vršnjaka

Svako od nas pripada mnoštvu različitih grupa. Od svog rođenja član smo porodične zajednice, zatim grupe vršnjaka, polaskom u školu odjeljske i razredne zajednice, na poslu radne zajednice, zatim bračne zajednice, lokalne zajednice, države u kojoj živimo, raznih političkih i stručnih organizacija, nacije kojoj pripadamo, društvene klase u koju nas je moguće svrstati na osnovu našeg socio-ekonomskog položaja. Ukupno, sve ove zajednice imaju međusobnog uticaja, kao i na njihove članove. Neke od njih imaju posebno značajan uticaj na druge, kao i na pojedince koji su njihovi članovi. Tu ubrajamo prije svega porodicu u kojoj smo odrasli, naciju i nacionalnu kulturu kojoj pripadamo i klasu u koju se svrstavamo. Pripadnost različitim grupama izaziva i oblike ponašanja koja se javljaju samo u tim grupama i koje van njih ne ispoljavamo (Rot, 1977).

Dijete tokom svojih prvih godina života zasniva različite socio-emocionalne veze koje usmjeravaju njegov psiho-socijalni razvoj. Osjećaj prihvaćenosti od strane vršnjaka i dobri odnosi s njima za dijete i njegov socijalni razvoj imaju veliku važnost, naravno pored prihvatanja od strane članova porodice. Socijalno kompetentno dijete se služi različitim podstecima iz svog okruženja, takođe i svojim vlastitim sposobnostima i interesovanjima, za aktivno anagažovanje u aktivnostima zajednice kojoj pripada. Totalno odsustvo prilika za dugoročnim vezama s drugom djecom, baš kao i neprihvatanje (odbacivanje) od strane vršnjaka ili česti i kontinuirani problemi u odnosima s njima, mogu se smatrati pokazateljem da je dijete pod rizikom. U slučaju posjedovanja nekih emocionalnih poteškoća u ponašanju, dijete je teže uključiti u igru s vršnjacima i dolazi do smanjenja kontakata s njima, što nije dobro za njegov cjelokupni razvoj i učenje (Klemenović, Marić-Jurišin i Nikolić, 2016).

Što se tiče djece koja nisu prihvaćena od strana vršnjaka, razlikujemo sociometrijski zanemarene, kontroverzne i odbačene učenike. Fokusiraćemo se na odbačene učenike. Dešava se da dijete još nije spremno da krene u školu, pa zbog toga ima problema tokom praćenja nastave i prilikom izvršavanja školskih obaveza. Nerijetko kod te djece, zbog nemotivisanosti i slabog ispoljavanja zainteresovanosti za gradivo koje se obrađuje na času, se javlja socijalno ponašanje koje nije prihvatljivo, kao na primjer ometanje druge djece. Zbog toga mogu da naiđu na neprihvaćenost od strane vršnjaka, takođe nastavnik tokom časa ih često opominje i druga

djeca uviđaju da to dijete ima problema s disciplinom, zbog čega ga odbacuju iz društva. Takođe, razlog zbog koga dijete može da ne bude prihvaćeno od strane svojih vršnjaka je taj što ne ostvaruje dobar školski uspjeh, jedan od razloga mogu biti i neadekvatne socijalne vještine na školsko postignuće. Kada se djeca suočavaju sa odbacivanjem od strane vršnjaka, smanjuje se broj situacija koje su im neophodne za učenje. Ona djeca koja imaju problema u učenju i ostvaruju loš uspjeh u školi, nerijetko ispoljavaju asocijalna ponašanja koja sprečavaju druge da ih srdačno prihvate u društvu (Spasenović, 2003).

Kada dijete krene u školu, ima određene zadatke koje treba da ispuni, da se druži i sarađuje sa svojim drugarima, poštuje pravila ponašanja škole kao zajednice i naravno poštuje prava drugih. U školi postaje dio odjeljenske i razredne zajednice. U nastojanju da se uklopi u novoj sredini, ne treba mnogo dokazivati koliko sukobi, svađe i uopšte loši interpersonalni odnosi negativno utiču na uspjeh u bilo kojoj aktivnosti, a pogotovo kada je riječ o učenju, socijalizaciji, opštem razvoju i izražavanju djetetovih potencijala i sposobnosti (Ilić, Nikolić i Jovanović, 2006). Polaskom u školu, dijete stupa na, za njega, „nepoznati teren“, upoznaje nova lica i susreće se sa školskim pravilima koja su drugačija nego kod kuće. Uči se novim navikama i obavezama u cilju sopstvenog vaspitanja i obrazovanja. Često dijete može da bude nespremno za te promjene koje nastaju i da ispoljava slabu prilagođenost novom okruženju. Ukoliko se ne izbori s tim ili ne dobije pomoć koja mu je potrebna, imaće teškoća u učenju, kontaktu s vršnjacima, otklon prema odlasku u školu, praćenju nastave i slično.

Djeca koja su prihvaćena od strane vršnjaka profitiraju od odnosa s njima, a ona djeca koja su odbačena doživljavaju negativne emocije. Zbog toga je odbačenost povezana i sa internalizovanim problemima, poput niskog samopoštovanja, depresije i anksioznosti (Lacković – Grgin, 2006). Dijete i kada je zadovoljno vlastitim postignućem, teži tome da dobije potvrdu od okoline, u slučaju da osjeća da ga drugi ljudi ne cijene može posjedovati nedostatak samopoštovanja (Lacković – Grgin, 1994). Nedostatak socijalnih veza može da prouzrokuje emocionalne i fizičke probleme, poremećaj ishrane i pokušaj suicida (Vulfolk, Hjuž i Volkap, 2014). Odbačenost od strane vršnjaka može da dovede do toga da učenik odustane od školovanja, ne dolazi na časove, ponovo polaže isti razred, ispoljava teškoće u prilagođavanju itd. Ovi problemi se mogu predvidjeti jer je vršnjačka odbačenost relativno stabilna karakteristika, pa se, s obzirom na to, mogu prognozirati potencijalne teškoće s kojima se može susretati dijete (Spasenović. 2003).

Kada je pojedinac prihvaćen od strane svojih vršnjaka, to pozitivno djeluje na njegov razvoj i prilagođavanje u društvu. Djeca koja su kategorisana kao odbačena od strane vršnjaka nailaze na, ne samo akademske, nego i emocionalne probleme i probleme u ponašanju. Tu možemo navesti: ponavljanje razreda, napuštanje škole prije vremena, problemi prilagođavanja, mentalni problemi i delikventno ponašanje. Odbačena djeca spadaju u rizičnu grupu za pojavu različitih problema. Kako bi pomogli toj djeci, istraživači su se opredijelili za razvijanje različitih interventnih programa. Najveći broj je odabrao programe za poboljšanje socijalnih vještina potrebnih za uspostavljanje i čuvanje pozitivnih odnosa s vršnjacima. Odbačeni učenici posjeduju nedostatak odgovarajućih socijalnih vještina, koje ih usmjeravaju kako pravilno funkcionisati u društvu i uspostavljati kvalitetne odnose s vršnjacima. Kada dijete ispoljava oblike problematičnog ponašanja, nailazi na odbacivanje od strane sredine, dok ponašanje, kojim se izražava poštovanje upućeno drugim osobama, želja za komunikacijom i sposobnost aktivnog slušanja, dijeljenja, pomaganja drugima i saradnja svrstavaju se u socijalne vještine koje su poželjne (Spasenović, 2003).

Vršnjačka nominacija i rejting lista su sociometrijske tehnike koje se najčešće koriste prilikom određivanja statusa vršnjaka u grupi. Vršnjačka nominacija je kada djeca izaberu najčešće tri učenika iz odjeljenja ili grupe s kojima vole da provode vrijeme ili učestuju u određenim aktivnostima, a često i vršnjake s kojima ne vole. Kada se ukupno saberu svi odgovori, moguće je odrediti na osnovu datih odgovora koja djeca su najpopularniji, a koja baš i nisu. Ona djeca koja su dobila najviše pozitivnih komentara i vršnjaci su ih izabrali za osobe s kojima najviše vole da se druže, su popularna i prihvaćena u društvu vršnjaka. A rejting tehnika je kada djeca procijene svakog člana iz grupe na osnovu nekog datog specifičnog sociometrijskog kriterijuma (Isto, 2003). Ove sociometrijske tehnike koje smo naveli pomažu da se bolje uoče prihvaćena, a posebno odbačena djeca, kojima je potrebna pomoć u cilju boljeg prilagođavanja, učenja socijalnih vještina, prevazilaženja postojećih problema i sprečavanja pojave budućih problema koji tek mogu da nastanu kao rezultat odbacivanja od vršnjaka.

1.5. Pružanje pomoći djeci koja su odbačena od strane vršnjaka

Najčešće, prvo u školi postaje uočljivo loše socijalno prilagođavanje djeteta. Tokom školovanja, dijete se često suočava s različitim izazovima i zbog toga razvija odbrambene mehanizme poput: nediscipline, agresivnosti, nametljivosti, sebičnosti, ili, nasuprot tome, povučenost, nepovjerenje, nenaklonost i slično. Topla i podržavajuća porodična atmosfera povoljno utiče na dijete i doprinosi da ono razvija i održava kvalitetne odnose s vršnjacima. Porodični odnosi u kojima preovladavaju međusobno povjerenje i poštovanje, primarno se razvijaju u porodici, te se prenose i na druge socijalne odnose. Osim porodice, povoljan temelj za socio-emocionalni razvoj i školski uspjeh pružaju odjeljenja u kojima se aktivno razvijaju odnosi saradnje (Milošević, 2002). Kada je u pitanju vršnjačka prihvaćenost ili odbačenost, važno je rano identifikovati sociometrijski status djece, jer to otvara mogućnost za blagovremene intervencije koje mogu spriječiti negativne posljedice odbačenosti na prilagođavanje i uspjeh pojedinca (Spasenović, 2003).

Ukazujući na to da su djeca koja su odbačena od strane vršnjaka izložena riziku od razvoja različitih problema, postavlja se pitanje kako im pomoći da promijene svoje ponašanje, poboljšaju status u grupi vršnjaka i unaprijede svoju interpersonalnu kompetenciju. Ovaj izazov naveo je istraživače da kreiraju različite interventne programe s ciljem da pomognu djeci koja imaju poteškoće u socijalnim odnosima. Većina istraživača fokusirala se na razvoj programa u cilju poboljšanja socijalnih vještina ključnih za ostvarivanje pozitivnih odnosa među vršnjacima. Ovi naponi se temelje na shvatanju da odbačenoj djeci nedostaju adekvatne socijalne vještine koje su ključne za uspješno funkcionisanje, kako u socijalnom, tako i u akademskom kontekstu. Dakle, određena ponašanja rezultiraju time da dijete bude prihvaćeno ili neprihvaćeno od strane vršnjaka, a ujedno utiču i na školske rezultate. Na primjer, dijeljenje, pomaganje, iniciranje komunikacije, traženje pomoći, slušanje drugih, saradnja i slično, spadaju u socijalno poželjna ponašanja koja se smatraju socijalnim vještinama. Pozitivno socijalno ponašanje omogućava izgradnju dobrih socijalnih odnosa, ali je i sastavni dio aktivnosti učenja (na primjer: slušanje instrukcija, istrajnost u zadacima i postavljanje pitanja) (Isto, 2003).

Kreatori programa, usmjerenih na poboljšanje socijalnog statusa djece koja su odbačena od strane vršnjaka, treba da uzmu u obzir jednu od najvažnijih primarnih grupa – porodicu. Naime, dijete često generalizuje iskustva iz porodičnih odnosa na one odnose koje će razvijati

tokom života. Preventivni rad, koji ima za cilj poboljšanje socijalnog statusa odbačene djece, zahtijeva rano djelovanje (što mlađi uzrast djeteta to bolje), dodatnu edukaciju nastavnika, te motivisanje roditelja na saradnju, što je posebno osjetljivo kada su porodični odnosi nestabilni, a dijete ima loše ocjene i vladanje. Pravilno postupanje sa odbačenom djecom je neophodno, jer odbacivanje od strane vršnjaka, zajedno s neuspjehom u školi, mogu dovesti do lošeg socio-emocionalnog prilagođavanja i asocijalnog ponašanja. Kada govorimo o lošem školskom uspjehu, moramo imati na umu da on ne mora nužno biti rezultat nedostatka sposobnosti, već često proističe iz nedostatka adekvatne podrške iz okoline (Milošević, 2002).

U većini slučajeva, osnovni ciljevi programa za unapređenje socijalnih vještina su:

- usvajanje socijalnih vještina i njihova primjena,
- smanjenje ili uklanjanje problematičnih ponašanja i
- omogućavanje primjene socijalnih vještina u različitim situacijama (obezbjeđivanje prenosa naučenog u svakodnevni život) (Spasenović, 2003).

Ovi programi obuhvataju osnovne komponente:

- usvajanje pozitivnih oblika ponašanja putem: učenja po modelu, diskusije, igranja uloga, davanja pozitivnih povratnih informacija o ispoljenom prosocijalnom ponašanju, te primjene novih vještina u svakodnevnom životu,
- učenje socijalnih vještina uključuje pravilan način opažanja i tumačenja tuđeg ponašanja u različitim socijalnim situacijama,
- učenje tehnika samokontrole i introspekcije,
- učenje konstruktivnog rješavanja problema, koje podrazumijeva identifikaciju problema, sagledavanje mogućih rješenja i odabir najprikladnijeg (Šaljić, 2017 prema Spance, 2003).

Procedure za unapređenje interpersonalne kompetencije variraju u zavisnosti od teorijskog pristupa na kojem se temelji određeni program (npr. instrumentalno učenje, socijalno učenje ili kognitivno-bihevioralni pristup). Shodno tome, upotrebljavaju se različite specifične metode u obuci, kao što su modelovanje, podučavanje i nagrađivanje adekvatnog ponašanja. Ipak, bez obzira na ove razlike, izdvajaju se četiri ključna procesa koji su temelj svakog programa obuke:

1. podučavanje,
2. uvježbavanje,
3. potkrepljenje ili povratna informacija (feedback) i

4. reduktivni procesi (Spasenović, 2003).

Za identifikaciju učenika kojima je potrebna obuka, kao i za procjenu efekata interventnih programa, najčešće se primjenjuju sociometrijske tehnike, dok se preporučuje i sistematsko posmatranje učenikovog ponašanja. Kada je u pitanju selekcija djece, podaci prikupljeni kombinovanjem ovih metoda mogu ukazati na postojanje dvije vrste problema u međuljudskim odnosima. Ove dvije vrste problema zahtijevaju različite pristupe: razvijanje ili poboljšanje socijalnih vještina u jednom slučaju, odnosno promjenu ili eliminaciju određenih ponašanja u drugom. Takođe, u evaluaciji uspješnosti obuke korisno je koristiti oba tipa procjene. Bihejvioralni pokazatelji pomažu u procjeni da li su djeca uspješno savladala određene socijalne veštine, dok sociometrijski pokazatelji ukazuju na to da li su ove promjene u ponašanju dovele do povećane prihvaćenosti od strane vršnjaka (Isto, 2003).

Opšti zaključak istraživanja o efektima programa za razvoj socijalnih vještina je da ovi programi uspješno mijenjaju socijalno ponašanje i, u određenoj mjeri, doprinose opštoj primjeni stečenih vještina, povećanju prihvaćenosti među vršnjacima i smanjenju asocijalnog ponašanja djece. Dalji rad u ovoj oblasti usmjeren je na:

- a) prilagođavanje strategija obuke specifičnim deficitima u socijalnim vještinama,
- b) stvaranje odgovarajućeg okruženja za učenje socijalnih vještina,
- c) omogućavanje prenošenja novih vještina u svakodnevni život i
- d) korišćenje adekvatnih instrumenata za mjerenje ishoda obuke (Isto, 2003).

Istraživanja podupiru činjenicu da je za uspješno ostvarivanje preventivnih funkcija ključno usklađeno djelovanje svih učesnika u prevenciji, kao i ujedinjen pristup u sprovođenju raznovrsnih preventivnih mjera i aktivnosti usmjerenih na djecu (Šaljić, 2015).

Kvalitetni primjeri preventivnih programa u školama, usmjerenih na djecu, su oni koji se temelje na socijalnom i emocionalnom učenju. Socijalno i emocionalno učenje može se opisati kao:

1. proces učenja i primjene interpersonalnih vještina, kao i vještina rada u malim grupama, to uključuje prepoznavanje, upravljanje i izražavanje emocija,
2. usvajanje prosocijalnih stavova i vrijednosti koje su potrebne za uspješno rješavanje problema, emocionalnu uključenost u učenju, rad i uopšte uspjeh u školi, ali i u životu (Bašić, 2009).

Miljković i Rijavec (2002) navode da kako bi dijete bilo sposobno održavati dobre odnose s vršnjacima, mora ovladati osnovnim socijalnim vještinama. To uključuje:

- ✓ Slušanje:
 - ❖ pažljivo praćenje osobe koja govori, te razumijevanje onoga što želi reći,
 - ❖ važno je gledati osobu u oči,
 - ❖ mirno sjediti i slušati,
 - ❖ ne prekidati govor, već strpljivo čekati svoj red.
- ✓ Upoznavanje:
 - ❖ pogledati osobu i odlučiti da li se upoznati s njom,
 - ❖ odabrati pravo vrijeme za upoznavanje,
 - ❖ doći do osobe,
 - ❖ pozdraviti je,
 - ❖ reći svoje ime,
 - ❖ sačekati da ona kaže svoje ime,
 - ❖ reći nešto o sebi.
- ✓ Predstavljanje drugih osoba:
 - ❖ pogledati jednu i drugu osobu,
 - ❖ reći ime jedne osobi drugoj i obrnuto,
 - ❖ povezati ih nekom zajedničkom temom ili interesom kako bi se nastavio razgovor i osobe se sprijateljile.
- ✓ Razgovaranje:
 - ❖ izabrati s kim razgovarati,
 - ❖ odabrati vrijeme kada započeti razgovor,
 - ❖ prijateljskim tonom se obratiti,
 - ❖ držati se teme,
 - ❖ slušati šta druga osoba ima da kaže,
 - ❖ postavljati pitanja.
- ✓ Završavanje razgovora:
 - ❖ znati kada je pravi trenutak za završetak razgovora,
 - ❖ navesti razlog njegovog završetka,
 - ❖ pričekati dok druga osoba ne završi priču,
 - ❖ odabrati prave riječi za kraj razgovora i prijateljski se rastati sa osobom.

- ✓ Postavljanje pitanja ili traženje pomoći:
 - ❖ odrediti šta tačno pitati.
 - ❖ izabrati osobu kojoj postaviti pitanje.
 - ❖ isplanirati najbolje vrijeme za postavljanje pitanja.
 - ❖ odabrati odgovarajući trenutak.
 - ❖ privući pažnju osobe,
 - ❖ na prijateljski način izraziti svoju potrebu.
- ✓ Traženje pomoći zbog problema:
 - ❖ identifikovati u čemu je problem i da li je neophodna pomoć druge osobe,
 - ❖ razmisliti od koje osobe potražiti pomoć,
 - ❖ izabrati odgovarajuću osobu,
 - ❖ jasno objasniti problem i zatražiti pomoć.
- ✓ Slijeđenje uputa:
 - ❖ pažljivo slušati instrukcije,
 - ❖ postavljati pitanja dok sve ne bude potpuno jasno.
 - ❖ ponoviti date upute,
 - ❖ izvršavati zadatke tačno prema redoslijedu.
- ✓ Dijeljenje s drugima:
 - ❖ razmisliti da li imate nešto što želite podijeliti,
 - ❖ odrediti osobu s kojom nešto podijeliti.
 - ❖ izabrati kada to učiniti,
 - ❖ iskreno ponuditi.
- ✓ Tumačenje govora tijela:
 - ❖ posmatrati osobu,
 - ❖ posmatrati lice te osobe,
 - ❖ prepoznati kako se osoba osjeća,
 - ❖ gledati držanje tijela osobe,
 - ❖ pitati osobu za objašnjenje u slučaju postojećih nejasnoća.
- ✓ Igranje igara:
 - ❖ naučiti pravila igre,
 - ❖ shvatiti pravila igre,
 - ❖ odrediti ko je prvi, drugi, tako redom i to poštovati,
 - ❖ sačekati svoj red,

- ❖ razmisliti o tome kako igrati,
- ❖ na kraju igre reći nešto pozitivno o njoj.
- ✓ Davanje predloga za aktivnosti:
 - ❖ izabrati neku aktivnost,
 - ❖ odabrati osobu,
 - ❖ razmisliti šta reći i kako se postaviti,
 - ❖ odabrati vrijeme kada dati predlog,
 - ❖ reći na ljubazan način,
 - ❖ ako je odgovor negativan, pitati "Šta bi volio/voljela raditi"?
- ✓ Saradivanje:
 - ❖ odlučiti šta učiniti,
 - ❖ razmisliti kako to učiniti,
 - ❖ izložiti svoje mišljenje,
 - ❖ pažljivo slušati mišljenje druge osobe,
 - ❖ obazreti se na govor tijela druge osobe,
 - ❖ razmisliti prije nego nešto uraditi.
- ✓ Pružanje pomoći:
 - ❖ prepoznati treba li nekome pomoć i da li želi da mu neko pomogne,
 - ❖ razmisliti na koji način pomoći,
 - ❖ odabrati kako pomoći toj osobi,
 - ❖ izabrati odgovarajuće vrijeme,
 - ❖ pružiti pomoć.
- ✓ Zahvaljivanje:
 - ❖ utvrditi da li se treba nekome na nečemu zahvaliti,
 - ❖ izabrati način kako se zahvaliti,
 - ❖ izabrati pravi trenutak za to,
 - ❖ prijateljskim tonom to učiniti,
 - ❖ reći osobi razlog zahvalnosti.
- ✓ Davanje komplimenata:
 - ❖ odabrati šta reći,
 - ❖ izabrati način,
 - ❖ izabrati vrijeme i mjesto,
 - ❖ uručiti kompliment na prijateljski način.

- ✓ Prihvatanje komplimenata:
 - ❖ razmisliti da li nam je neko uručio kompliment,
 - ❖ prihvatiti kompliment,
 - ❖ zahvaliti se.
- ✓ Nagrađivanje:
 - ❖ znati zbog čega treba sebe nagraditi,
 - ❖ razmisliti na koji način to uraditi,
 - ❖ odabrati najbolji način,
 - ❖ nagraditi se.
- ✓ Izvinjavanje:
 - ❖ razmisliti postoji li potreba za izvinjenjem,
 - ❖ razmisliti na koji način to učiniti,
 - ❖ odlučiti se za konkretno mjesto i vrijeme,
 - ❖ iskreno se izvinuti.
- ✓ Razumijevanje uticaja sopstvenog ponašanja na druge osobe:
 - ❖ razmisliti o prioritetima i šta treba učiniti,
 - ❖ kontrolisati svoje ponašanje,
 - ❖ izložiti svoje mišljenje,
 - ❖ razmisliti o osjećanjima druge osobe,
 - ❖ razmisliti o tome šta bi druga osoba mogla reći,
 - ❖ pružiti pomoć drugima.
- ✓ Razumijevanje ponašanja drugih:
 - ❖ slušati šta osoba govori,
 - ❖ posmatrati šta osoba čini,
 - ❖ razmišljati o razlozima zbog kojih osoba nešto govori ili se tako osjeća,
 - ❖ odabrati najbolji razlog,
 - ❖ odlučiti treba li nešto reći ili učiniti (možda dati predlog vezano za neku drugu aktivnost ili promijeniti temu razgovora).

1.6. Pregled dosadašnjih istraživanja

Socijalizacija je veoma značajna ne samo za pojedinca, već za cjelokupno društvo. “Razlikuje se od svih društvenih grupa i svojom društvenom ulogom koju vrši u životu svake individue, po tome što ona pruža mnogo konkretniji podsticaj za razvoj čovjeka kao ljudskog bića” (Stevanović, 2001, str. 294). Ona igra veoma značajnu ulogu u pripremanju pojedinca za društveni život. Vaspitanje koje stiče dijete u porodici, nije samo porodično, već i društveno, jer vrijednostima kojima se dijete uči da poštuje je u skladu sa društvenim propisima (Dimitrijević, 2014). Vaspitanje ima ključnu ulogu u svim aspektima dječjeg razvoja. Vaspitni uticaji, bilo kroz porodicu, školu ili društvo, oblikuju ponašanje, učenje, postignuća, uspjehe i zadovoljstvo djece i mladih. Glavni cilj vaspitnog djelovanja je omogućiti djetetu da u potpunosti razvije svoje potencijale, da nauči kako upravljati svojim emocijama, da postane koristan član društva, te da izgradi svoju samostalnost, saradnju i kreativnost, kako na emocionalnom, tako i na praktičnom nivou (Kopas-Vukašinović, 2012).

Pored zdravih porodičnih odnosa, komunikacija i druženje s vršnjacima su itekako značajni za razvoj socijalnih i kognitivnih kompetencija. Ne posjeduju sva djeca iste vještine i želje da se uključe u vršnjačku interakciju. Postoje djeca koja lako stupaju u kontakt s vršnjacima, po prirodi su slobodna, vješta prilikom uspostavljanja odnosa s drugima, pa im održavanje kontakata s njima ne predstavlja nikakav problem, popularni su i imaju puno prijatelja. Dok za razliku od njih postoje djeca koja su socijalno povučena, teže uspostavljaju komunikaciju s drugom djecom i vršnjaci im nisu baš privrženi i postoje djeca koja iskazuju oblike asocijalnih ponašanja poput agresivnosti i slično, pa nerijetko budu odbačena od strane vršnjaka. Očigledno je da će te interpersonalne kompetencije uticati na dalji razvoj djeteta. Odsustvo socijalnih veza predstavlja rizik za pojavu emocionalnih i fizičkih problema, odsustvo motivacije za bilo koji aspekt života, poremećaj ishrane i pokušaj ubistva (Spasenović, 2003). Polaskom u školu, dijete uspostavlja nove socijalne odnose s vršnjacima i nastavnicima, čime proširuje svoja socijalna iskustva. Kako dijete ulazi u adolescenciju, uticaj vršnjaka postaje još jači i dominira u formiranju stavova i pogleda na svijet. Koliko će vršnjačka grupa uticati na ponašanje pojedinca, zavisi od rizičnih činilaca, poput: ličnih karakteristika djeteta, porodičnih prilika i iskustva koja dijete stiče u školi. Ako u porodici nisu zadovoljene osnovne potrebe za sigurnošću, ljubavlju i podrškom, postoji veća vjerojatnoća da će dijete ili mlada osoba te

potrebe pokušati ispuniti kroz odnose s vršnjacima. U tom slučaju, vrijednosti vršnjačke grupe postaju ključni faktor koji oblikuje ponašanje djeteta. Tada druženje s vršnjacima koji ispoljavaju anti-socijalno ponašanje može imati snažan uticaj na razvoj sličnih oblika ponašanja kod djeteta. Osim karakteristika porodičnog života, značajnu ulogu imaju i vršnjački odnosi, bilo pozitivni ili negativni, a škola se pojavljuje kao ključno mjesto gdje dijete razvija socijalne odnose. Ti odnosi mogu imati negativan uticaj na ponašanje pojedinca, posebno ako dijete, zbog različitih okolnosti, nailazi na nerazumijevanje, neprihvatanje ili odbacivanje od strane vršnjaka. To može dovesti do pojave antisocijalnog ponašanja i povezivanja s vršnjacima koji imaju slične probleme i status u školi. Dakle, prihvatanje negativnih uticaja vršnjaka često je posljedica odbacivanja od strane prosocijalnih vršnjaka. Odsustvo osjećaja pripadnosti od strane socijalizovanih i uspješnijih vršnjaka negativno utiče na ponašanje djeteta koje se, u takvim okolnostima, ne može uključiti u pozitivne socijalne odnose. Zbog toga se priklanja vršnjacima koji ga prihvataju, u tom slučaju onima koji krše postojeći sistem vrijednosti i norme, što stvara pogodne uslove za razvoj anti-socijalnih obrazaca ponašanja. Uključivanje u aktivnosti antisocijalnih vršnjačkih grupa ne mora uvijek biti posljedica odbacivanja od prosocijalnih vršnjaka. Ponekad su loši uslovi u porodici, poput sukoba, antisocijalnog ponašanja roditelja i nedostatka nadzora nad djetetom, dovoljni faktori rizika da se dijete, posebno adolescent, okrene negativnim uticajima vršnjaka (Šaljić, 2017).

Kao novo okruženje za socijalizaciju, škola postaje mjesto gdje djeca i mladi stupaju u odnose s vršnjacima i odraslima koji nisu dio njihovog primarnog okruženja. Djeca testiraju vlastite snage i slabosti u školi i to postaje često mjesto gdje se prvi put uočavaju određeni problemi. Važno je napomenuti da škola nije glavni uzrok problema i poteškoća, ali često postaje prvo mjesto gdje se ti problemi ispoljavaju u većoj mjeri (Bouillet i Uzelac, 2008).

Jedna od uobičajenih podjela problema u ponašanju je na eksternalizovane i internalizovane probleme. Eksternalizovani problemi nazivaju se i pretežno aktivnim problemima u ponašanju, gdje je ono slabo kontrolisano i često usmjereno na druge osobe. Internalizovani problemi, ili uglavnom pasivni problemi, obilježavaju ponašanje koje je pretjerano kontrolisano i usmjereno prema sebi (Bouillet i Uzelac, 2007). Eksternalizovani problemi obuhvataju poteškoće s pažnjom, samokontrolom, nesaradnjom, kao i antisocijalno ili agresivno ponašanje. S druge strane, internalizovani poremećaji obuhvataju: depresivna raspoloženja, povučenost, anksioznost, osjećaj inferiornosti, stidljivost, preosjetljivost i osjećaj somatskih poteškoća (Šaljić 2017 prema Bornstein i saradnici 2010).

Antisocijalno ponašanje odnosi se na ponašanje koje je suprotno društvenim i moralnim normama te štetno za funkcioniranje grupe ili društva, često izazivajući negativne reakcije zajednice. Ovo ponašanje obuhvata nasilje, delinkvenciju, kriminalna ponašanja i poremećaje u ponašanju i slično (Bouillet i Uzelac, 2007). Možemo zaključiti da antisocijalno ponašanje uključuje kršenje pisanih i nepisanih društvenih pravila i normi, te obuhvata širok spektar problema u ponašanju djece i mladih, od blažih problema do ozbiljnih poremećaja koji zahtijevaju poseban tretman u domenima medicine, prava i slično. Antisocijalno ponašanje obuhvata razne oblike nepoželjnog ponašanja koje djeca i mladi ispoljavaju u porodici, školi ili zajednici. Neki od primjera su bježanje od kuće ili iz škole, neodgovoran odnos prema obavezama, nepoštovanje autoriteta, korištenje alkohola i droga, nepristojno ili destruktivno ponašanje u javnosti, agresivno ponašanje, krađe, rano stupanje u seksualne odnose ili promiskuitetno ponašanje i slično. Antisocijalno ponašanje može varirati u težini i ozbiljnosti, a posljedice tog ponašanja mogu biti štetne i za pojedinca i za njegovu okolinu. Zavisno od procjene rizika od razvoja antisocijalnog ponašanja ili na temelju već izraženih oblika takvog ponašanja, treba da se planiraju i sprovedu preventivne aktivnosti. Glavnu i koordinirajuću ulogu imaju institucije koje su nadležne i odgovorne za prevenciju različitih oblika neprilagođenog ili nepoželjnog ponašanja, kao što su vaspitno-obrazovne ustanove, zdravstvene ustanove i pravosudni organi. Na taj način se može pružiti najprimjerenija i najsvrsishodnija pomoć djetetu ili mladoj osobi koja se suočava sa kompleksnim činiocima koji mogu dovesti do pojave antisocijalnog ponašanja. Faktori rizika i faktori zaštite igraju ključnu ulogu u prevenciji anti-socijalnog ponašanja kod djece i mladih. Jedan od najčešćih pristupa prevenciji temelji se na prepoznavanju rizičnih i zaštitnih činilaca, kao i na sprovođenju mjera koje će smanjiti uticaj rizičnih faktora i ojačati zaštitne (Šaljić, 2017).

U školskom okruženju, ključni zaštitni faktor je stvaranje pozitivne i podržavajuće atmosfere u kojoj se učenici osjećaju prihvaćeno, razvijaju pozitivan odnos prema školi i uspostavljaju kvalitetne odnose s odraslima i vršnjacima. U takvim uslovima pozitivne školske klime, podstiče se usvajanje prosocijalnih ponašanja. Škola se smatra mjestom s najviše zaštitnih potencijala, jer pruža mogućnosti za razvoj dječjih kompetencija, sposobnosti i vještina (Isto, 2017 prema Doll & Lyon, 1998). Istraživanja su takođe istakla određene rizične činioce koji su usko povezani sa školom. Među njima su školski neuspjeh, manjak povezanosti s institucijom škole i nedostatak akademskih vještina. Analiza školskih rizičnih i zaštitnih činilaca, posebno onih vezanih za internalizovane poremećaje u ponašanju, predstavlja važan

korak u izradi preventivnih strategija u školskom okruženju. Škola predstavlja idealno mjesto za sprovođenje preventivnih programa, jer djeca veliki dio svog vremena provode upravo u školi (Bašić, 2009). Povučenost i nedostatak prijatelja, te izostanak socijalne podrške predstavljaju snažne rizične činioce unutar škole (Maglica i Jerković, 2014).

Mnogi autori se slažu kako zaštitni činioci uključuju: dobre socijalne vještine, rješavanje problema, prosocijalno ponašanje, sposobnost slaganja s vršnjacima i odraslima, otvorenost, smisao za humor, samostalnost, kompetentnost, iskustvo uspjeha u školi, prisutnost odrasle osobe kao mentora u školskom okruženju, uspješne školske rezultate, učitelja kao pozitivnog uzora i brižno školsko osoblje. Ovi zaštitni činioci su posebno važni za prevenciju internalizovanih problema (Bašić, 2009).

Da bi se postigla učinkovita prevencija antisocijalnog ponašanja, potrebno je jasno odrediti ciljeve preventivnog djelovanja na temelju procjene postojećeg stanja i potreba, te definisati načine na koje će se ti ciljevi ostvarivati. Takođe, važno je utvrditi nosioce i izvršioce preventivnih aktivnosti, vrijeme realizacije tih mjera, te načine praćenja i vrednovanja postignutih rezultata, moguće teškoće i kako ih prevazići (Žunić-Pavlović i dr., 2010). Djeca mogu učestovati u raznim aktivnostima koje se mogu smatrati preventivnim mjerama: rješavanje problema u učenju i ponašanju, davanje predloga za rješavanje teškoća u odnosima između učenika međusobno i učenika i nastavnika, preispitivanje i modifikacija ponašanja, nagrade i kazne koje slijede za poželjna i nepoželjna ponašanja (aktivno učestovanje učenika u utvrđivanju pozitivnih i negativnih ponašanja), te aktivnosti koje doprinose stvaranju pozitivne atmosfere u školi, poput uređivanja školskog prostora i slično (Šaljić, 2017).

Koliko će antisocijalno ponašanje u djetinjstvu uticati na dalji razvoj u adolescenciji, zavisi od mnogih faktora, uključujući uzroke ovakvog ponašanja, koji mogu biti povezani s ličnim karakteristikama djeteta i njegovim procesom sazrijevanja. Taj proces sazrijevanja odvija se u interakciji s okolinom, uključujući porodicu, vršnjake i druge sredinske uticaje. Razumijevanje uzroka i uslova u kojima se pojavljuje antisocijalno ponašanje ključ je za uspješno suočavanje s ovim problemom. Na temelju individualnih zaštitnih faktora mogu se izvući određeni zaključci. Na prvom mjestu, pojedine lične karakteristike, poput intelektualnih sposobnosti, ličnih osobina, temperamenta, sposobnosti samokontrole, predstavljaju primarne zaštitne faktore. Ovi faktori dalje uslovljavaju razvoj sekundarnih zaštitnih faktora, kao što su vještine rješavanja problema, komunikacijske i socijalne vještine. Pojedini individualni zaštitni faktori zavise i od uticaja okoline te se razvijaju u interakciji s njom. Razvoj samopouzdanja,

samopoštovanja, uspostavljanje stabilnih odnosa s drugima, prosocijalna uvjerenja, aktiviranje u društveno prihvatljivim aktivnostima nisu samo rezultat djetetovih osobina, već su uslovljeni i karakteristikama porodice, škole i šire društvene zajednice, kao i odnosima koje dijete uspostavlja s ključnim akterima vaspitno-obrazovnog procesa (Šaljić, 2017).

Prirodno, čovjek je od svog rođenja član mnogih različitih grupa, koje imaju uticaja na njegov život, shvatanja, djelovanja i interesovanja. Međusobno svi utičemo jedni na druge. Želimo da budemo prihvaćeni od strane društvene sredine i time zadovoljimo svoje potrebe i ciljeve. Putem procesa socijalizacije, pojedinac se povezuje s ljudima iz okruženja, koji svojim djelovanjem i razmišljanjem utiču na nas i čine naša iskustva bogatijim.

2. METODOLOŠKI DIO RADA

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je koliko su vršnjaci značajni u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta i njihova uloga u tom procesu.

Socijalizacija je važan proces tokom kojeg se pojedinac prilagođava okolini koja ga okružuje i osposobljava za društveni život i uspostavljanje kvalitetnih odnosa, osobina i ponašanja. Pored porodice, vršnjaci imaju značajan doprinos u razvijanju stavova, vrijednosti i ponašanja kod djece. Razlog tome jeste da svako dijete nastoji biti prihvaćeno u društvu i želi imati pored sebe nekoga ko ga razumije i podržava. U slučaju da u porodici ne vladaju baš najbolji odnosi, dijete će još više imati potrebu za uspostavljanjem vršnjačkih odnosa gdje će pokušati nadomjestiti potrebe koje su ostale neispunjene u porodici. Ako su vršnjaci s kojima dijete provodi vrijeme naklonjeni ispoljavanju ponašanja koja nisu u saglasnosti s normama društva, to nije dobro za djetetov život i razvoj, jer anti-socijalno ponašanje je neprihvatljiv oblik ponašanja i nanosi štetu pojedincu i njegovom okruženju.

Stoga smatramo da je istraživanje ovog fenomena od velikog značaja, kako za djecu, tako i za društvo, jer da bi pojedinac bio srećan mora da se prilagodi okolini u kojoj živi, komunicira sa drugim ljudima oko sebe, da poštuje pravila zajednice i ima razumijevanja za osjećanja drugih ljudi, a takođe naravno da izgradi svoju ličnost, ima svoje stavove i bude nezavisan, jedino tako može uspostavljati kvalitetne odnose. U slučaju da dijete ne ovlada socijalnim vještinama koje su mu potrebne, imaće problema u prilagođavanju i uspostavljanju kontakata sa sredinom u kojoj se nalazi

2.2. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste: utvrditi značaj i ulogu vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta.

Zadaci koji proizilaze iz ovako postavljenog cilja i kojima se cilj konkretizuje su:

1. Utvrditi da li je djeci potrebno da se osjećaju prihvaćeno u društvu svojih vršnjaka;
2. Utvrditi kako neprihvaćenost od strane vršnjaka utiče na socijalizaciju djece starijeg školskog uzrasta;
3. Utvrditi da li je neprihvaćenost od strane vršnjaka povezana sa javljanjem nezadovoljstva kod djece i pojavu problematičnog ponašanja.

2.3. Hipoteze istraživanja

Glavna hipoteza:

- Pretpostavljamo da je uticaj vršnjaka značajan za socijalni razvoj djece starijeg školskog uzrasta.

Sporedne hipoteze:

1. Pretpostavljamo da je svakom djetetu potrebno da se osjeća prihvaćeno u okolini u kojoj se nalazi;
2. Pretpostavljamo da neprihvaćenost od strane vršnjaka negativno utiče na socijalizaciju djece starijeg školskog uzrasta;
3. Pretpostavljamo da neprihvaćenost od strane vršnjaka utiče na pojavu nezadovoljstva kod djeteta i pojavu problematičnog ponašanja.

2.4. Varijable istraživanja

S obzirom na postavljeni cilj i zadatke, imamo sledeće varijable:

➤ **Nezavisne varijable:**

- Pol ispitanika;
- Individualne karakteristike;

➤ **Zavisna varijabla:**

- Podložnost negativnom uticaju vršnjaka i anti-socijalnom ponašanju.

2.5. Značaj i karakter istraživanja

Što se tiče karaktera naučno-istraživačkog rada, ovo istraživanje spada u grupu primijenjenih ili operativnih istraživanja. Istraživanje će se obaviti na relativno malom uzorku, pa zbog toga pripada malom ili mikro istraživanju. Zbog vremena koje je predviđeno za naučno-istraživački rad pripada transverzalnom istraživanju. Istraživanje ima praktičan značaj.

Značaj istraživanja nalazi se u tome što se bavi značajem i ulogom vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta, posljedicama odbačenosti od strane vršnjaka za dijete i kako mu pružiti pomoć. Kao što smo rekli i u teorijskom dijelu, djeca starije školske dobi se nalaze u osjetljivom periodu, tada su podložna uticaju vršnjaka i njihovim mišljenjima. Socijalni razvoj je od velikog značaja za djetetovu budućnost, zato je potrebno pažljivo postupati tada sa njim i pratiti njegov razvoj. Značaj ovog istraživanja ogleda se u boljem razumijevanju uloge i značaja vršnjaka za djecu starijeg školskog uzrasta i to kako podržati pozitivan uticaj vršnjaka na njih i kako spriječiti razvoj negativnih posljedica po njihovu ličnost. Djeca često oponašaju odrasle ljude i vršnjake s kojima provode vrijeme i često sama ne znaju da procijene da li je to dobro ili loše za njih. Takođe, susrećemo se sa odbačenom djecom koju

vršnjaci ne prihvataju i koja ne umiju sama da pronađu način da to riješe. Zbog toga treba na vrijeme uočiti djecu koja su odbačena od strane vršnjaka, pomoći im da razvijaju, mijenjaju postojeće i usvajaju nove socijalne vještine koje će im pomoći da ostvaruju dobre i kvalitetne interpersonalne odnose.

2.6. Paradigme u istraživanju

U ovom istraživanju **koristićemo sledeće metodološke paradigme, tj. metodološke pristupe:**

- Racionalno-deduktivni;
- Empirijsko-induktivni;
- Matematičko-statistički.

U teorijskom dijelu dominira racionalno-deduktivni pristup, jer se iz različite literature (naučne i stručne) izdvajaju najvažniji aspekti vezani za predmet ovog istraživanja.

U metodološkom dijelu istraživanja dominira empirijsko-induktivni pristup, koji se odnosi na izbor najboljih metoda, tehnika i instrumenata istraživanja, kao i njihove neposredne primjene u istraživanju.

Matematičko-statistički pristup dominira u statističkoj obradi rezultata i zaključivanja i to je ujedno i poslednja faza našeg istraživanja.

2.7. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U istraživanju su korišćene: **metoda teorijske analize i deskriptivna metoda.**

Metodu teorijske analize smo koristili u teorijskom pristupu temi. Metoda teorijske analize koristi **tehniku analize sadržaja**. Koristili smo sekundarne i tercijalne izvore, pri čemu je bila važna procjena o relevantnosti izvora. Zbog prirode predmeta, cilja, zadataka, kao i postavljenih hipoteza korist ćemo deskriptivnu metodu koja se najčešće koristi u proučavanju i opisivanju pedagoške stvarnosti u aktuelnim dimenzijama i kojom ćemo putem istraživanja pokazati opšte stanje o izabranom predmetu proučavanja, tj. koliko su vršnjaci značajni za socijalni razvoj djece starijeg školskog uzrasta i njihova uloga u tom procesu. Deskriptivna metoda je korišćena u istraživačkom dijelu rada. U okviru nje, kao tehniku, koristili smo **tehniku anketiranja**. Tehnika anketiranja kao **instrument** koristi **anketni upitnik**. Za potrebe istraživanja sastavili smo anketni upitnik sa pitanjima koja odgovaraju temi našeg rada, tj. „Značaju i ulozi vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta“.

2.8. Populacija i uzorak istraživanja

Populacija se odnosi na cjelokupnu grupu ljudi, objekata ili pojava koje su predmet istraživanja. U ovom slučaju, populacija obuhvata svu djecu starijeg školskog uzrasta koji su potencijalni subjekti istraživanja o njihovoj socijalizaciji, odnosu s vršnjacima i uticajima koje vršnjaci imaju na njih.

Uzorak predstavlja podskup populacije koji se koristi za sprovođenje istraživanja. Izbor uzorka je ključan, jer on treba da bude dovoljno reprezentativan kako bi se na osnovu njega mogli izvesti pouzdani zaključci o čitavoj populaciji. U ovom istraživanju uzorak je činilo 128 djece, što je jasno naznačeno u tabelama rezultata.

Uzorak od 128 djece omogućava analizu različitih aspekata socijalnog ponašanja,

uključujući njihovo druženje s vršnjacima, odnos s njima, kao i uticaj vršnjaka na njih. S obzirom na veličinu uzorka, može se pretpostaviti da je uzorak dovoljno veliki za validne statističke analize pomoću hi-kvadrat testa. Međutim, da bi se zaključci mogli generalizovati na širu populaciju, važno je da uzorak bude slučajno odabran i reprezentativan za djecu iz različitih socijalnih, ekonomskih i kulturnih okruženja.

U istraživanju je učestvovalo ukupno 128 djece iz 4 osnovne škole:

1. OŠ "Ratko Žarić" - 46 djece
2. OŠ "Ivo Visin" – 20 djece
3. OŠ "Luka Simonović" - 41 dijete
4. OŠ Nikola Đurković – 21 dijete

Uzorak čini 59 dječaka i 69 djevojčica. Obuhvatili smo djecu iz 4 razreda:

	frekvence	procenat
6	9	7.0
7	54	42.2
8	29	22.7
9	36	28.1
Ukupno	128	100.0

2.9. Obrada rezultata istraživanja

Obradu podataka smo izvršili putem statističkog softvera- SPSS (verzija IBM-SPSS 25). Za analizu rezultata koristili smo hi-kvadrat test prilagođenosti. Ovaj test koristi se za poređenje posmatranih frekvencija u datom uzorku sa očekivanim frekvencijama koje bi se javile pod hipotezom nulte nezavisnosti ili slučajne distribucije. Ovaj test mjeri koliko se distribucije podataka razlikuju od očekivanih vrijednosti, pomažući da se procijeni da li postoji statistički značajna razlika između očekivanih i posmatranih rezultata.

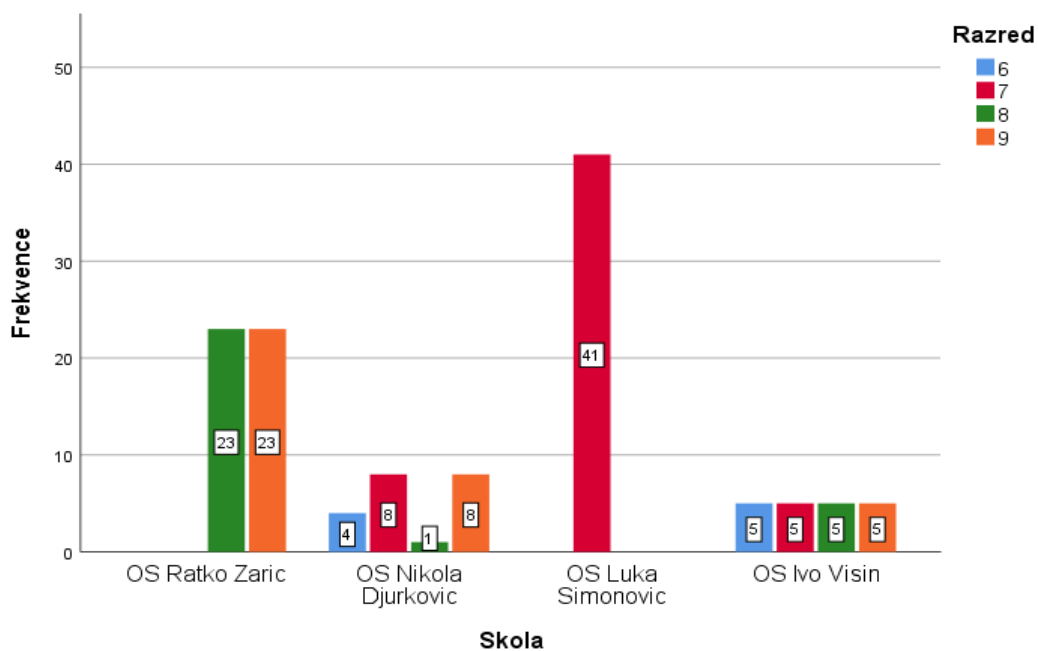
Osnovne karakteristike:

1. **Primjena:** Hi-kvadrat test je najpogodniji za nominalne (kategorijske) podatke, odnosno podatke koji su klasifikovani po kategorijama, kao što su "da" ili "ne", "muškarac" ili "žena", "prisutan" ili "odsutan".
2. **Hipoteze:**
 - **Nulta hipoteza (H0):** Opažajne frekvence ne odstupaju značajno od očekivanih frekvenci, što znači da ne postoji statistički značajna razlika.
 - **Alternativna hipoteza (H1):** Opažajne frekvence značajno odstupaju od očekivanih, što znači da postoji statistički značajna razlika.

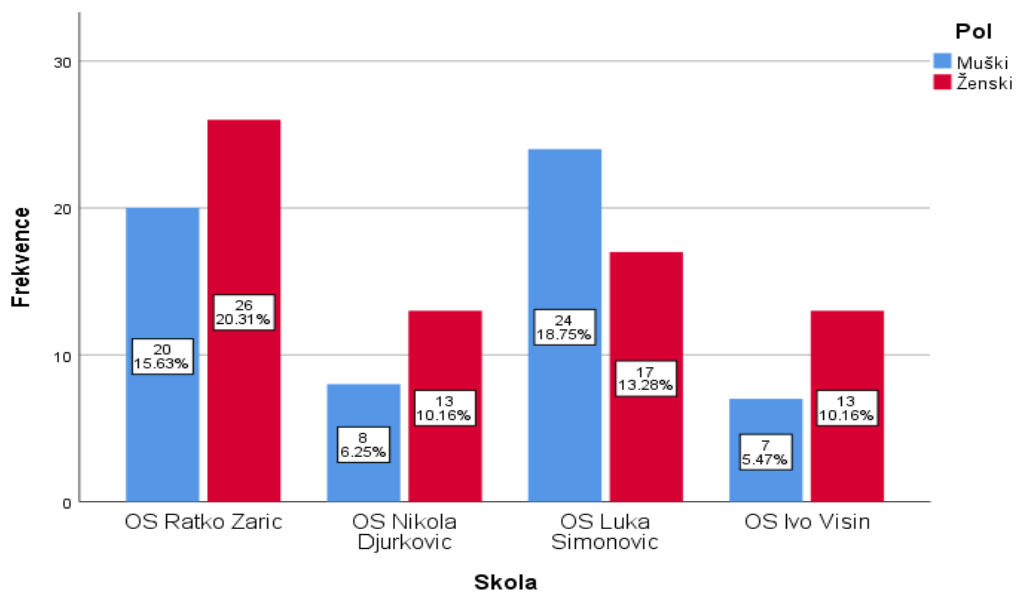
Takođe, koristili smo i hi-kvadrat test nezavisnosti. To je statistički test koji se koristi za utvrđivanje postojanja povezanosti između dvije kategorijske varijable. U našem slučaju, koristimo za procjenu da li postoji značajna veza između različitih pitanja i faktora kao što su pol ili razred učenika.

3. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA O DOBIJENIM REZULTATIMA

Kao što smo i ranije naveli, imamo ukupno 128 ispitanika. Uzorak je sastavljen od 59 dječaka i 69 djevojčica i oni pohađaju VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole.

-Na grafikonu je prikazana distribucija djece po razredima u sve 4 osnovne škole.

-Na grafikonu je prikazana distribucija djece po polu u sve 4 osnovne škole.

H1: Pretpostavljamo da je svakom djetetu potrebno da se osjeća prihvaćeno u okolini u kojoj se nalazi

(Pitanje br.4) Da li voliš da provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?

	Opažajne frekvence	Očekivane frekvence	Reziduali
Da	124	64.0	60.0
Ne	4	64.0	-60.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.5) Koliko često van škole provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?

	Opažajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Svakodnevno	54	32.0	22.0
2-3 puta nedeljno	50	32.0	18.0
Ne tako često	16	32.0	-16.0
Skoro nikad	8	32.0	-24.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.6) Da li se osjećaš prihvaćeno u društvu svojih vršnjaka?

	Opažajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	119	64.0	55.0
Ne	9	64.0	-55.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.17) Da li ti je bitno mišljenje vršnjaka o tebi?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	42	64.0	-22.0
Ne	86	64.0	22.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.18) Da li se osjećaš slobodno da izneseš svoje mišljenje u prisustvu vršnjaka?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	118	64.0	54.0
Ne	10	64.0	-54.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.20) Ukoliko nisi siguran u vezi nečega, koga prvo pitaš za savjet?

	Opazajne frek	Očekivane frek.	Reziduali
Roditelje	94	32.0	62.0
Brata ili sestru	13	32.0	-19.0
Vršnjake	9	32.0	-23.0
Nikoga od navedenih	12	32.0	-20.0
Ukupno	128		

Test Statistics						
	Pitanje4	Pitanje5	Pitanje6	Pitanje17	Pitanje18	Pitanje20
Chi-Square	112.500 ^a	51.250 ^b	94.531 ^a	15.125 ^a	91.125 ^a	160.438 ^b
df	1	3	1	1	1	3
Asymp. Sig.	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Exact Sig.	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Point Probability	.000	.000	.000	.000	.000	.000

Ova hipoteza obuhvata pitanja koja se odnose na povezanost s vršnjacima i roditeljima, kao i na važnost mišljenja vršnjaka i učestalost socijalne interakcije.

- **Pitanje 4: Da li voliš da provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?**
 - **Rezultati:** 124 djece voli da provodi vrijeme s vršnjacima, dok samo četvoro ne voli.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 112.5$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika ukazuje na visok nivo pozitivnog odnosa prema vršnjačkom druženju.
- **Pitanje 5: Koliko često van škole provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?**
 - **Rezultati:** 54 djece provodi svakodnevno vrijeme s vršnjacima, 50 djece 2-3 puta nedeljno, dok 16 ne tako često i 8 skoro nikad.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 51.25$, $p < 0.001$ – Učestalost vanškolske socijalizacije je visoka i statistički značajna.
- **Pitanje 6: Da li se osjećaš prihvaćeno u društvu svojih vršnjaka?**
 - **Rezultati:** 119 djece osjeća se prihvaćeno u društvu svojih vršnjaka, dok ih 9 ne osjeća prihvaćenost.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 94.53$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika pokazuje da je većina djece dobro integrisana u svoje vršnjačke grupe.

- **Pitanje 17: Da li ti je bitno mišljenje vršnjaka o tebi?**
 - **Rezultati:** 42 djece izjavljuje da im je bitno mišljenje, dok ih 86 izjavljuje da im nije bitno.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 15.13$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika ukazuje da većini djece nije bitno mišljenje vršnjaka.
- **Pitanje 18: Da li se osjećaš slobodno da izneseš svoje mišljenje u prisustvu vršnjaka?**
 - **Rezultati:** 118 djece izjavljuje da imaju slobodu da iznesu svoje mišljenje u prisustvu vršnjaka, dok ih samo 10 nije slobodno da to učini.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 91.13$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika potvrđuje da većina djece osjeća slobodu da iznese svoje mišljenje u prisustvu vršnjaka.
- **Pitanje 20: Ukoliko nisi siguran u vezi nečega, koga prvo pitaš za savjet?**
 - **Rezultati:** 94 djece se prvo obraća roditeljima za savet, 13 pita brata ili sestru, 9 se oslanja na vršnjake, dok 12 djece ne pita nikoga.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 160.43$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika pokazuje da roditelji imaju ključnu ulogu u savjetovanju učenika, iako vršnjaci i dalje imaju manji uticaj.

Rezultati pokazuju da većina djece ima pozitivan odnos prema vršnjačkom druženju i osjeća prihvaćenost u svom društvenom okruženju. Većina djece provodi vrijeme sa svojim vršnjacima svakodnevno ili nekoliko puta nedeljno, i osjeća se slobodno da iznese svoje mišljenje u njihovom prisustvu. Takođe, roditelji igraju važnu ulogu u savjetovanju djece, što ukazuje na dobru socijalnu podršku kod većine djece.

Hi-kvadrat testovi su pokazali statistički značajne razlike ($p < 0.001$) za sva relevantna pitanja, što potvrđuje hipotezu da je djeci važno da se osjećaju prihvaćeno u okolini i da većina njih ima pozitivan odnos prema svojim vršnjacima. Ovo ukazuje na visok nivo integrisanosti i socijalne povezanosti među djecom, sa malim brojem onih koji osećaju neprihvaćenost ili distancu od vršnjaka.

H2: Pretpostavljamo da neprihvaćenost od strane vršnjaka negativno utiče na socijalizaciju djece starijeg školskog uzrasta

(Pitanje br.8) Da li tvoji roditelji znaju većinu vršnjaka sa kojima najčešće provodiš vrijeme?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	123	64.0	59.0
Ne	5	64.0	-59.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.9) Da li redovno razgovaraš sa roditeljima o tome kako ti je protekao dan?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	85	42.7	42.3
Ne	2	42.7	-40.7
Ponekad	41	42.7	-1.7
Ukupno	128		

(Pitanje br.15) Da li smatraš da na tebe utiče društvena sredina u kojoj živiš?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	65	64.0	1.0
Ne	63	64.0	-1.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.16) Da li nastojiš da uskladiš svoje ponašanje sa grupom u kojoj se nalaziš?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	32	42.7	-10.7
Ne	38	42.7	-4.7
Ponekad	58	42.7	15.3
Total	128		

(Pitanje br.19) Da li kopiraš ponašanja vršnjaka, jer smatraš da su ona ispravna?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	10	64.0	-54.0
Ne	118	64.0	54.0
Ukupno	128		

Ova hipoteza se bavi efektima neprihvaćenosti i vršnjačkog pritiska na donošenje odluka i ponašanje djece.

- **Pitanje 8: Da li donosiš neke odluke na nagovor svojih vršnjaka iako to ne želiš?**
 - **Rezultati:** 81 djece odgovara da ponekad donosi odluke pod pritiskom vršnjaka, dok ih 47 ne donosi takve odluke.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 55.89$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika ukazuje na postojanje pritiska vršnjaka u donošenju odluka.
- **Pitanje 9: Da li izostaješ iz škole ako neko od tvojih vršnjaka kaže da odete negdje drugo?**
 - **Rezultati:** 20 djece izjavljuje da izostaje iz škole na nagovor vršnjaka, dok ih 108 ne izostaje.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 60.50$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika potvrđuje da većina djece ne podliježe pritisku vršnjaka da izostanu iz škole **【9†source】**
- **Pitanje 15: Da li smatraš svoje mišljenje pogrešnim ukoliko se ono razlikuje od mišljenja tvojih vršnjaka?**
 - **Rezultati:** 65 djece ponekad smatra svoje mišljenje pogrešnim ako se razlikuje od mišljenja vršnjaka, dok ih 63 ne smatra.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 0.03$, $p = 0.860$ – Ovaj rezultat nije statistički značajan, što sugerise da djeca uglavnom vjeruju u svoje mišljenje i ne podliježu uticaju vršnjaka **【9†source】** .
- **Pitanje 16: Da li kopiraš ponašanja vršnjaka jer smatraš da su ona ispravna?**
 - **Rezultati:** 32 djece izjavljuje da kopira ponašanje vršnjaka, dok ih 58 to radi ponekad, a 38 djece ne kopira.

Test Statistics

	Pitanje8	Pitanje9	Pitanje15	Pitanje16	Pitanje19
Chi-Square	108.781 ^a	80.828 ^b	.031 ^b	8.688 ^b	91.125 ^b
df	1	2	2	2	2
Asymp. Sig.	.000	.000	.860	.013	.000

- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 8.69$, $p = 0.013$ – Statistički značajna razlika ukazuje na postojanje uticaja vršnjaka na ponašanje kod određenog broja djece **【9†source】** .
- **Pitanje 19: Da li smatraš da na tebe utiče društvena sredina u kojoj živiš?**
 - **Rezultati:** 10 djece smatra da na njih utiče društvena sredina, dok ih 118 ne smatra.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 91.13$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika potvrđuje da većina djece ne osjeća značajan uticaj društvene sredine **【9†source】** .

Pitanje 8: Da li tvoji roditelji znaju većinu vršnjaka sa kojima najčešće provodiš vrijeme?

- **Rezultati:** 123 djece je odgovorilo da njihovi roditelji znaju većinu vršnjaka sa kojima provode vreme, dok ih 5 kaže da roditelji ne znaju njihove prijatelje. Opažena frekvencija ("da") je značajno veća od očekivane.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 108.781$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika pokazuje da velika većina djece ima roditelje koji su upućeni u njihov društveni krug. To sugerise da djeca koja imaju podršku roditelja u socijalizaciji imaju manju vjerovatnoću da dožive neprihvaćenost u društvu.

Pitanje 9: Da li redovno razgovaraš sa roditeljima o tome kako ti je protekao dan?

- **Rezultati:** 85 djece je odgovorilo da redovno razgovara sa roditeljima, dok ih 43 ne razgovara ili to čini povremeno. Opažene frekvencije su vrlo blizu očekivanih.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 80.828$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika pokazuje da velika većina djece ima roditelje sa kojima redovno razgovara.

Pitanje 15: Da li smatraš da na tebe utiče društvena sredina u kojoj živiš?

- **Rezultati:** 65 djece ponekad smatra da na njih utiče društvena sredina, dok ih 63 ne smatra. Opažene frekvencije su vrlo blizu očekivanih, što ukazuje na relativno ujednačen stav.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 0.03$, $p = 0.860$ – Statistički rezultat nije značajan.

Pitanje 16: Da li nastojiš da uskladiš svoje ponašanje sa grupom u kojoj se nalaziš?

- **Rezultati:** 32 djece je odgovorilo da kopira ponašanja vršnjaka, dok ih 58 to radi ponekad, a 38 djece ne kopira. Opažena frekvencija kopiranja ponašanja je manja od očekivane.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 8.69$, $p = 0.013$ – Statistički značajna razlika ukazuje da određeni broj djece prilagođava svoje ponašanje vršnjacima, što može biti znak socijalnog pritiska

Pitanje 19: Da li kopiraš ponašanja vršnjaka, jer smatraš da su ona ispravna?

- **Rezultati:** Od 128 djece, 10 je izjavilo da kopira ponašanje vršnjaka jer smatraju da su ta ponašanja ispravna, dok ih 118 nije saglasno s tim. Opažena frekvencija "ne" je znatno veća od očekivane, što ukazuje da većina učenika ne oseća potrebu da kopira ponašanja drugih.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 91.125$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika ukazuje da djeca generalno ne kopiraju ponašanje svojih vršnjaka, što sugerise relativno visok stepen individualnosti i otpornosti na socijalni pritisak

Na osnovu analiziranih pitanja i rezultata hi-kvadrat testa, neprihvaćenost od strane vršnjaka se ne pojavljuje u velikom obimu. Većina djece ima podršku roditelja i ne oseća se pod velikim socijalnim pritiskom. Međutim, postoji manji broj djece koji prilagođavaju svoje ponašanje i mišljenje vršnjačkim normama, što može ukazivati na uticaj pritiska kod određene grupe.

H3: Pretpostavljamo da neprihvaćenost od strane vršnjaka utiče na pojavu nezadovoljstva kod djeteta i pojavu problematičnog ponašanja

(Pitanje br.7) Da li imaš ograničenje, od strane roditelja, koliko vremena možeš da provodiš sa svojim vršnjacima?

	Opažajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	49	64.0	-15.0
Ne	79	64.0	15.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.10) Da li svoje strahove, dileme i stavove podijeliš sa roditeljima i saslušaj njihovo mišljenje?

	Opažajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	81	42.7	38.3
Ne	14	42.7	-28.7
Ponekad	33	42.7	-9.7
Ukupno	128		

(Pitanje br.11) Da li, iako to ne želiš, donosiš neke odluke na nagovor svojih vršnjaka?

	Opažajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	20	64.0	-44.0
Ne	108	64.0	44.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.12) Da li izostaješ iz škole ako neko od tvojih vršnjaka kaže da odete negdje drugo?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	12	64.0	-52.0
Ne	116	64.0	52.0
Ukupno	128		

(Pitanje br.13) Da li smatraš svoje mišljenje pogrešnim, ukoliko se ono razlikuje od mišljenja tvojih vršnjaka?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	7	42.7	-35.7
Ne	85	42.7	42.3
Ponekad	36	42.7	-6.7
Ukupno	128		

(Pitanje br.14) Da li si na nagovor vršnjaka uzeo alkohol ili cigaretu?

	Opazajne frek.	Očekivane frek.	Reziduali
Da	4	64.0	-60.0
Ne	124	64.0	60.0
Ukupno	128		

Test Statistics

	Pitanje7	Pitanje10	Pitanje11	Pitanje12	Pitanje13	Pitanje14
Chi-Square	7.031 ^a	55.891 ^b	60.500 ^a	185.359 ^b	72.859 ^b	112.500 ^a
df	1	2	1	2	2	1
Asymp. Sig.	.008	.000	.000	.000	.000	.000

Ova hipoteza se fokusira na posljedice neprihvaćenosti, poput pojave problematičnog ponašanja i odluka donijetih pod pritiskom vršnjaka.

Pitanje 7: Da li imaš ograničenje, od strane roditelja, koliko vremena možeš da provodiš sa svojim vršnjacima?

- **Rezultati:** 49 djece ima ograničenja od strane roditelja, dok njih 79 nema ograničenja.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 7.031$, $p = 0.008$ – Statistički značajna razlika pokazuje da veliki broj djece nema ograničenja koliko vremena može provoditi s vršnjacima.

Pitanje 10: Da li svoje strahove, dileme i stavove podijeliš sa roditeljima i saslušaj njihovo mišljenje?

- **Rezultati:** 81 dijete dijeli svoje strahove sa roditeljima, 33 to radi ponekad, dok ih 14 to ne radi.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 55.891$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika pokazuje da veliki broj djece dijeli svoje dileme sa roditeljima..

Pitanje 11: Da li, iako to ne želiš, donosiš neke odluke na nagovor svojih vršnjaka?

- **Rezultati:** 20 djece ne osjeća se slobodno da iznese svoje mišljenje, dok ih 108 osjeća slobodu u izražavanju mišljenja.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 60.50$, $p < 0.001$ – Većina djece osjeća se slobodno da izrazi svoje mišljenje, što ukazuje na pozitivan odnos u vršnjačkoj grupi.

Pitanje 12: Da li izostaješ iz škole ako neko od tvojih vršnjaka kaže da odete negdje drugo?

- **Rezultati:** 12 djece kopira ponašanje vršnjaka, dok ih 116 ne kopira.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 185.36$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika pokazuje da većina djece zadržava svoju individualnost, ne kopira ponašanje vršnjaka i ne izostaje iz škole na nagovor svojih vršnjaka .
- **Pitanje 13: Da li smatraš svoje mišljenje pogrešnim ukoliko se razlikuje od mišljenja vršnjaka?**
 - **Rezultati:** 7 djece smatra svoje mišljenje pogrešnim, 36 ih to smatra ponekad, a 85 ne smatra.
 - **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 72.85$, $p < 0.001$ – Većina djece ne smatra svoje mišljenje pogrešnim čak i kada se razlikuje od vršnjačkog mišljenja.

Pitanje 14: Da li si na nagovor vršnjaka uzeo alkohol ili cigaretu?

- **Rezultati:** 4 djece je na nagovor vršnjaka uzelo alkohol ili cigaretu, dok ih 124 nije.
- **Hi-kvadrat test:** $\chi^2 = 112.5$, $p < 0.001$ – Statistički značajna razlika ukazuje da većina djece nije podlegla vršnjačkom pritisku u vezi sa alkoholom i cigaretama.

Rezultati pokazuju da većina djece ne pokazuje problematično ponašanje, niti donosi odluke pod pritiskom vršnjaka, što implicira da neprihvaćenost nije široko rasprostranjena. Većina djece osjeća slobodu da izrazi svoje mišljenje i ne osjeća potrebu da kopira ponašanje svojih vršnjaka. Takođe, vrlo mali broj djece je na nagovor vršnjaka konzumirao alkohol ili cigarete, što dodatno potvrđuje odsustvo značajnog uticaja vršnjačkog pritiska na negativno ponašanje.

Hi-kvadrat testovi su pokazali statistički značajne razlike ($p < 0.001$) u pitanjima koja se odnose na prisustvo problematičnog ponašanja (npr. izostajanje iz škole na nagovor vršnjaka, uzimanje alkohola ili cigareta). Međutim, rezultati ukazuju da većina djece ne podliježe pritisku i ne upušta se u problematične aktivnosti pod uticajem vršnjaka. Iako postoji mali broj djece koja pokazuju ovakvo ponašanje, oni predstavljaju izuzetak, a ne pravilo.

Na osnovu ovih rezultata, hipoteza se ne može u potpunosti potvrditi jer neprihvaćenost i vršnjački pritisak nisu u velikoj mjeri povezani sa pojavom nezadovoljstva i problematičnog ponašanja kod većine djece.

U nastavku ćemo koristiti **hi-kvadrat test nezavisnosti** za procjenu da li postoji značajna veza između različitih pitanja i faktora kao što su pol ili razred djece.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje 4	Da	58	66	124
	Ne	1	3	4
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.739 ^a	1	.390	.624	.371	
Continuity Correction ^b	.123	1	.726			
Likelihood Ratio	.781	1	.377	.624	.371	
Fisher's Exact Test				.624	.371	
Linear-by-Linear Association	.734 ^c	1	.392	.624	.371	.290
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.84.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is .857.

-Da li voliš da provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?

- **Rezultati:** Statistički test nije pokazao značajnu razliku između polova ($p = 0.624$). Oboje, i dječaci i djevojčice, podjednako vole da provode vrijeme s vršnjacima.

Crosstab

Count

		Pol		Total
		Muški	Ženski	
Pitanje5	Svakodnevno	33	21	54
	2-3 puta nedeljno	15	35	50
	Ne tako često	9	7	16
	Skoro nikad	2	6	8
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	12.210 ^a	3	.007	.005		
Likelihood Ratio	12.479	3	.006	.008		
Fisher's Exact Test	12.115			.006		
Linear-by-Linear Association	3.952 ^b	1	.047	.055	.029	.011
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.69.

b. The standardized statistic is 1.988.

-Koliko često van škole provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajna razlika ($\chi^2 = 12.210$, $p = 0.005$). Djevojčice češće provode vrijeme s vršnjacima 2-3 puta nedeljno, dok dječaci više biraju svakodnevno druženje.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje6	Da	56	63	119
	Ne	3	6	9
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.634 ^a	1	.426	.505	.330	
Continuity Correction ^b	.202	1	.653			
Likelihood Ratio	.649	1	.420	.505	.330	
Fisher's Exact Test				.505	.330	
Linear-by-Linear Association	.629 ^c	1	.428	.505	.330	.204
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4.15.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is .793.

-Da li se osjećaš prihvaćeno u društvu svojih vršnjaka?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike između polova ($\chi^2 = 0.634$, $p = 0.426$), što sugeriše da i dječaci i djevojčice podjednako osjećaju prihvaćenost među vršnjacima.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje7	Da	21	28	49
	Ne	38	41	79
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.335 ^a	1	.563	.589	.346	
Continuity Correction ^b	.157	1	.692			
Likelihood Ratio	.335	1	.563	.589	.346	
Fisher's Exact Test				.589	.346	
Linear-by-Linear Association	.332 ^c	1	.564	.589	.346	.123
N of Valid Cases	128					

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 22.59.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is -.576.

-Da li imaš ograničenje, od strane roditelja, koliko vremena možeš da provodiš sa svojim vršnjacima?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($\chi^2 = 0.335$, $p = 0.589$). Dječaci i djevojčice jednako imaju ograničenje koliko vremena provode sa svojim vršnjacima.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje8	Da	55	68	123
	Ne	4	1	5
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	2.407 ^a	1	.121	.180	.138	
Continuity Correction ^b	1.197	1	.274			
Likelihood Ratio	2.522	1	.112	.180	.138	
Fisher's Exact Test				.180	.138	
Linear-by-Linear Association	2.389 ^c	1	.122	.180	.138	.119
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2.30.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is -1.546.

-Da li tvoji roditelji znaju većinu vršnjaka sa kojima najčešće provodiš vrijeme?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.180$). Roditelji i dječaka i djevojčica podjednako poznaju većinu vršnjaka s kojima oni provode vrijeme.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje9	Da	35	50	85
	Ne	1	1	2
	Ponekad	23	18	41
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	2.491 ^a	2	.288	.312		
Likelihood Ratio	2.490	2	.288	.564		
Fisher's Exact Test	2.718			.233		
Linear-by-Linear Association	2.470 ^b	1	.116	.129	.070	.022
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .92.

b. The standardized statistic is -1.572.

-Da li redovno razgovaraš sa roditeljima o tome kako ti je protekao dan?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.233$). Roditelji i dječaka i djevojčica podjednako razgovaraju sa njima o tome kako im je protekao dan.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje10	Da	35	46	81
	Ne	4	10	14
	Ponekad	20	13	33
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	4.798 ^a	2	.091	.085		
Likelihood Ratio	4.869	2	.088	.089		
Fisher's Exact Test	4.685			.085		
Linear-by-Linear Association	2.112 ^b	1	.146	.154	.088	.028
N of Valid Cases	128					

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6.45.

b. The standardized statistic is -1.453.

-Da li svoje strahove, dileme i stavove podijeliš sa roditeljima i saslušaj njihovo mišljenje?

Rezultati: Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.085$). Dječaci i djevojčice podjednako dijele svoje strahove, dileme i stavove sa roditeljima.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje11	Da	15	5	20
	Ne	44	64	108
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	7.971 ^a	1	.005	.007	.005	
Continuity Correction ^b	6.652	1	.010			
Likelihood Ratio	8.176	1	.004	.007	.005	
Fisher's Exact Test				.007	.005	
Linear-by-Linear Association	7.909 ^c	1	.005	.007	.005	.004
N of Valid Cases	128					

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9.22.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is 2.812.

-Da li, iako to ne želiš, donosiš neke odluke na nagovor svojih vršnjaka?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajna razlika ($\chi^2 = 7.971$, $p = 0.005$). Dječaci su više od djevojčica podložni pritisku da donose odluke na nagovor vršnjaka.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje12	Da	4	8	12
	Ne	55	61	116
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.868 ^a	1	.352	.383	.267	
Continuity Correction ^b	.394	1	.530			
Likelihood Ratio	.888	1	.346	.383	.267	
Fisher's Exact Test				.383	.267	
Linear-by-Linear Association	.861 ^c	1	.353	.383	.267	.160
N of Valid Cases	128					

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5.53.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is -.928.

-Da li izostaješ iz škole ako neko od tvojih vršnjaka kaže da odete negdje drugo?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.352$). Dječaci i djevojčice podjednako ne izostaju iz škole na nagovor vršnjaka.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje13	Da	2	5	7
	Ne	35	50	85
	Ponekad	22	14	36
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	4.960 ^a	2	.084	.080		
Likelihood Ratio	5.000	2	.082	.104		
Fisher's Exact Test	4.842			.084		
Linear-by-Linear Association	4.822 ^b	1	.028	.031	.021	.012
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.23.

b. The standardized statistic is -2.196.

-Da li smatraš svoje mišljenje pogrešnim, ukoliko se ono razlikuje od mišljenja tvojih vršnjaka?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.080$) na postavljeno pitanje u odnosu na pol.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje14	Da	0	4	4
	Ne	59	65	124
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	3.531 ^a	1	.060	.124	.081	
Continuity Correction ^b	1.875	1	.171			
Likelihood Ratio	5.054	1	.025	.124	.081	
Fisher's Exact Test				.124	.081	
Linear-by-Linear Association	3.503 ^c	1	.061	.124	.081	.081
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.84.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is -1.872.

-Da li si na nagovor vršnjaka uzeo alkohol ili cigaretu?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.124$) na postavljeno pitanje u odnosu na pol.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje15	Da	38	27	65
	Ne	21	42	63
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	8.130 ^a	1	.004	.005	.004	
Continuity Correction ^b	7.150	1	.007			
Likelihood Ratio	8.224	1	.004	.005	.004	
Fisher's Exact Test				.005	.004	
Linear-by-Linear Association	8.066 ^c	1	.005	.005	.004	.002
N of Valid Cases	128					

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 29.04.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is 2.840.

-Da li smatraš da na tebe utiče društvena sredina u kojoj živiš?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajna razlika ($\chi^2 = 8.130$, $p = 0.004$). Dječaci smatraju da na njih utiče više društvena sredina u odnosu na djevojčice.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje16	Da	12	20	32
	Ne	15	23	38
	Ponekad	32	26	58
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	3.545 ^a	2	.170	.177		
Likelihood Ratio	3.558	2	.169	.177		
Fisher's Exact Test	3.492			.177		
Linear-by-Linear Association	3.028 ^b	1	.082	.084	.051	.019
N of Valid Cases	128					

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14.75.

b. The standardized statistic is -1.740.

-Da li nastojiš da uskladiš svoje ponašanje sa grupom u kojoj se nalaziš?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.170$) na postavljeno pitanje u odnosu na pol.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje17	Da	30	12	42
	Ne	29	57	86
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	16.148 ^a	1	.000	.000	.000	
Continuity Correction ^b	14.666	1	.000			
Likelihood Ratio	16.472	1	.000	.000	.000	
Fisher's Exact Test				.000	.000	
Linear-by-Linear Association	16.022 ^c	1	.000	.000	.000	.000
N of Valid Cases	128					

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19.36.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is 4.003.

-Da li ti je bitno mišljenje vršnjaka o tebi?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajna razlika ($\chi^2 = 16.148$, $p < 0.001$). Dječacima je više bitno mišljenje vršnjaka o njima nego djevojčicama.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje18	Da	55	63	118
	Ne	4	6	10
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.162 ^a	1	.687	.752	.474	
Continuity Correction ^b	.005	1	.942			
Likelihood Ratio	.163	1	.686	.752	.474	
Fisher's Exact Test				.752	.474	
Linear-by-Linear Association	.161 ^c	1	.688	.752	.474	.241
N of Valid Cases	128					

a. 1 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4.61.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is .401.

-Da li se osjećaš slobodno da izneseš svoje mišljenje u prisustvu vršnjaka?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.752$) na postavljeno pitanje u odnosu na pol.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje19	Da	6	4	10
	Ne	53	65	118
Total		59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.844 ^a	1	.358	.511	.278	
Continuity Correction ^b	.346	1	.556			
Likelihood Ratio	.843	1	.359	.511	.278	
Fisher's Exact Test				.511	.278	
Linear-by-Linear Association	.838 ^c	1	.360	.511	.278	.172
N of Valid Cases	128					

a. 1 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4.61.

b. Computed only for a 2x2 table

c. The standardized statistic is .915.

-Da li kopiraš ponašanja vršnjaka, jer smatraš da su ona ispravna?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.511$) na postavljeno pitanje u odnosu na pol.

Crosstab

Count

		Pol		
		Muški	Ženski	Total
Pitanje20	Roditelje	46	48	94
	Brata ili sestru	3	10	13
	Vršnjake	4	5	9
	Nikoga od navedenih	6	6	12
	Total	59	69	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	3.161 ^a	3	.367	.377		
Likelihood Ratio	3.348	3	.341	.370		
Fisher's Exact Test	3.176			.370		
Linear-by-Linear Association	.116 ^b	1	.733	.788	.403	.068
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4.15.

b. The standardized statistic is .341.

-Ukoliko nisi siguran u vezi nečega, koga prvo pitaš za savjet?

- **Rezultati:** Ne postoji statistički značajna razlika ($p = 0.511$) na postavljeno pitanje u odnosu na pol.

Razred:

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje 4	Da	9	53	28	34	124
	Ne	0	1	1	2	4
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	1.292 ^a	3	.731	.860		
Likelihood Ratio	1.492	3	.684	.860		
Fisher's Exact Test	1.455			.860		
Linear-by-Linear Association	1.277 ^b	1	.258	.300	.196	.111
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .28.

b. The standardized statistic is 1.130.

-Da li voliš da provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?

- **Rezultati:** Nema značajne razlike u odnosu na razred ($\chi^2 = 1.292$, $p = 0.860$), što sugerše da djeca svih razreda jednako vole provoditi vrijeme s vršnjacima.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje5	Svakodnevno	1	22	18	13	54
	2-3 puta nedeljno	5	21	9	15	50
	Ne tako često	3	9	2	2	16
	Skoro nikad	0	2	0	6	8
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	21.465 ^a	9	.011	.011		
Likelihood Ratio	21.901	9	.009	.014		
Fisher's Exact Test	18.114			.018		
Linear-by-Linear Association	.000 ^b	1	.984	1.000	.514	.042
N of Valid Cases	128					

a. 9 cells (56.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .56.

b. The standardized statistic is -.020.

-Koliko često van škole provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajna razlika između različitih razreda ($\chi^2 = 21.465$, $p = 0.011$). Djeca koja pohađaju šesti i deveti razred rjeđe provode vrijeme s vršnjacima u poređenju sa sedmim i osmim razredom.

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje6	Da	9	51	28	31	119
	Ne	0	3	1	5	9
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	4.020 ^a	3	.259	.268		
Likelihood Ratio	4.254	3	.235	.260		
Fisher's Exact Test	2.890			.389		
Linear-by-Linear Association	2.689 ^b	1	.101	.107	.073	.039
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .63.

b. The standardized statistic is 1.640.

-Da li se osjećaš prihvaćeno u društvu svojih vršnjaka?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike u odnosu na razred ($\chi^2 = 4.020$, $p = 0.268$)
. Djeca svih razreda podjednako osjećaju prihvaćenost među vršnjacima.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje7	Da	5	24	8	12	49
	Ne	4	30	21	24	79
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	3.782 ^a	3	.286	.292		
Likelihood Ratio	3.800	3	.284	.304		
Fisher's Exact Test	3.760			.283		
Linear-by-Linear Association	2.448 ^b	1	.118	.128	.071	.023
N of Valid Cases	128					

a. 1 cells (12.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3.45.

b. The standardized statistic is 1.565.

-Da li imaš ograničenje od strane roditelja koliko vremena možeš da provodiš sa svojim vršnjacima?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 3.782$, $p = 0.292$). Ograničenja koja postavljaju roditelji nisu direktno povezana sa razredom djece.

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje8	Da	8	52	27	36	123
	Ne	1	2	2	0	5
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	3.405 ^a	3	.333	.336		
Likelihood Ratio	4.285	3	.232	.347		
Fisher's Exact Test	3.896			.193		
Linear-by-Linear Association	1.535 ^b	1	.215	.245	.161	.093
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .35.

b. The standardized statistic is -1.239.

-Da li tvoji roditelji znaju većinu vršnjaka sa kojima najčešće provodiš vrijeme?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 3.405$, $p = 0.336$). Roditelji su podjednako upoznati sa vršnjacima svoje djece bez obzira na razred.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje9	Da	7	35	18	25	85
	Ne	0	0	1	1	2
	Ponekad	2	19	10	10	41
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	3.009 ^a	6	.808	.807		
Likelihood Ratio	3.786	6	.706	.790		
Fisher's Exact Test	3.753			.753		
Linear-by-Linear Association	.019 ^b	1	.891	.921	.463	.033
N of Valid Cases	128					

a. 5 cells (41.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .14.

b. The standardized statistic is -.137.

-Da li redovno razgovaraš sa roditeljima o tome kako ti je protekao dan?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 3.009$, $p = 0.807$).
Djeca svih razreda podjednako razgovaraju sa roditeljima o svom danu.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje10	Da	7	37	16	21	81
	Ne	0	3	5	6	14
	Ponekad	2	14	8	9	33
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	5.612 ^a	6	.468	.477		
Likelihood Ratio	6.597	6	.360	.417		
Fisher's Exact Test	5.182			.505		
Linear-by-Linear Association	.642 ^b	1	.423	.456	.228	.031
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (33.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .98.

b. The standardized statistic is .801.

-Da li svoje strahove, dileme i stavove podijeliš sa roditeljima i saslušaj njihovo mišljenje?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 5.612$, $p = 0.477$).
Djeca svih razreda sličnim intenzitetom dijele svoje strahove i dileme sa roditeljima.

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje11	Da	1	9	5	5	20
	Ne	8	45	24	31	108
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.323 ^a	3	.956	.963		
Likelihood Ratio	.337	3	.953	.963		
Fisher's Exact Test	.325			.963		
Linear-by-Linear Association	.009 ^b	1	.924	1.000	.514	.101
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.41.

b. The standardized statistic is .096.

-Da li, iako to ne želiš, donosiš neke odluke na nagovor svojih vršnjaka?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 0.323$, $p = 0.963$).
Djeca svih razreda slično donose svoje odluke.

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje12	Da	0	2	1	9	12
	Ne	9	52	28	27	116
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	14.519 ^a	3	.002	.005		
Likelihood Ratio	13.353	3	.004	.004		
Fisher's Exact Test	11.021			.006		
Linear-by-Linear Association	10.848 ^b	1	.001	.001	.001	.000
N of Valid Cases	128					

a. 3 cells (37.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .84.

b. The standardized statistic is -3.294.

-Da li izostaješ iz škole ako neko od tvojih vršnjaka kaže da odete negdje drugo?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajna razlika između različitih razreda ($\chi^2 = 14.519$, $p = 0.005$). Djeca devetog razreda više izostaju iz škole na nagovor vršnjaka u odnosu na djecu nižih razreda.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje13	Da	0	4	1	2	7
	Ne	5	35	22	23	85
	Ponekad	4	15	6	11	36
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	3.185 ^a	6	.785	.795		
Likelihood Ratio	3.593	6	.732	.782		
Fisher's Exact Test	2.809			.840		
Linear-by-Linear Association	.102 ^b	1	.749	.796	.408	.065
N of Valid Cases	128					

a. 5 cells (41.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .49.

b. The standardized statistic is -.320.

-Da li smatraš svoje mišljenje pogrešnim, ukoliko se ono razlikuje od mišljenja tvojih vršnjaka?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 3.185$, $p = 0.795$).
Djeca svih razreda slično donose svoje odluke.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje14	Da	0	1	2	1	4
	Ne	9	53	27	35	124
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	1.956 ^a	3	.582	.767		
Likelihood Ratio	1.946	3	.584	.720		
Fisher's Exact Test	1.902			.599		
Linear-by-Linear Association	.358 ^b	1	.550	.609	.372	.176
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .28.

b. The standardized statistic is -.598.

-Da li si na nagovor vršnjaka uzeo alkohol ili cigaretu?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 1.956$, $p = 0.767$).

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje15	Da	4	27	16	18	65
	Ne	5	27	13	18	63
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.390 ^a	3	.942	.945		
Likelihood Ratio	.391	3	.942	.945		
Fisher's Exact Test	.462			.945		
Linear-by-Linear Association	.056 ^b	1	.813	.854	.443	.072
N of Valid Cases	128					

a. 2 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4.43.

b. The standardized statistic is -.237.

-Da li smatraš da na tebe utiče društvena sredina u kojoj živiš?

- **Rezultati:** Nema statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 0.390$, $p = 0.945$).

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje16	Da	1	11	16	4	32
	Ne	2	14	6	16	38
	Ponekad	6	29	7	16	58
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	22.974 ^a	6	.001	.001		
Likelihood Ratio	21.395	6	.002	.002		
Fisher's Exact Test	20.270			.002		
Linear-by-Linear Association	.976 ^b	1	.323	.335	.176	.028
N of Valid Cases	128					

a. 3 cells (25.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2.25.

b. The standardized statistic is -.988.

-Da li nastojiš da uskladiš svoje ponašanje sa grupom u kojoj se nalaziš?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 22.974$, $p = 0.001$). Ovi rezultati ukazuju da postoji razlika u ponašanju djece u različitim razredima kada je riječ o sklapanju sopstvenog ponašanja sa grupom. Djeca nižih razreda, poput šestog i sedmog, mogu biti podložniji pritiscima da se uklope u grupu, dok djeca viših razreda, poput devetog, možda razvijaju veću autonomiju i otpornost na takve uticaje.

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje17	Da	3	19	9	11	42
	Ne	6	35	20	25	86
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.264 ^a	3	.967	.974		
Likelihood Ratio	.264	3	.967	.965		
Fisher's Exact Test	.346			.974		
Linear-by-Linear Association	.186 ^b	1	.666	.695	.370	.072
N of Valid Cases	128					

a. 1 cells (12.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2.95.

b. The standardized statistic is .431.

- **Rezultati:** Nije pronađena statistički značajna razlika među razredima ($\chi^2 = 0.264$, $p = 0.967$). Sva djeca, bez obzira na razred, podjednako vrednuju mišljenje svojih vršnjaka o sebi.

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje18	Da	9	49	27	33	118
	Ne	0	5	2	3	10
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.967 ^a	3	.809	.877		
Likelihood Ratio	1.661	3	.646	.806		
Fisher's Exact Test	.511			1.000		
Linear-by-Linear Association	.078 ^b	1	.779	.865	.456	.130
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .70.

b. The standardized statistic is .280.

-Da li ti je bitno mišljenje vršnjaka o tebi?

- **Rezultati:** Nije pronađena statistički značajna razlika među razredima ($\chi^2 = 0.264$, $p = 0.967$)
. Sva djeca, bez obzira na razred, podjednako vrednuju mišljenje svojih vršnjaka o sebi.

Crosstab

Count

		Razred				
		6	7	8	9	Total
Pitanje18	Da	9	49	27	33	118
	Ne	0	5	2	3	10
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.967 ^a	3	.809	.877		
Likelihood Ratio	1.661	3	.646	.806		
Fisher's Exact Test	.511			1.000		
Linear-by-Linear Association	.078 ^b	1	.779	.865	.456	.130
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .70.

b. The standardized statistic is .280.

-Da li se osećaš slobodno da izneseš svoje mišljenje u prisustvu vršnjaka?

- **Rezultati:** Nije bilo statistički značajne razlike među razredima ($\chi^2 = 0.967$, $p = 0.877$) . Djeca svih razreda se podjednako osjećaju slobodno da izraze svoje mišljenje pred vršnjacima.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje19	Da	0	5	2	3	10
	Ne	9	49	27	33	118
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	.967 ^a	3	.809	.877		
Likelihood Ratio	1.661	3	.646	.806		
Fisher's Exact Test	.511			1.000		
Linear-by-Linear Association	.078 ^b	1	.779	.865	.456	.130
N of Valid Cases	128					

a. 4 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .70.

b. The standardized statistic is -.280.

-Da li kopiraš ponašanja vršnjaka jer smatraš da su ona ispravna?

- **Rezultati:** Nije pronađena statistički značajna razlika među razredima ($\chi^2 = 0.967$, $p = 0.877$). Kopiranje ponašanja vršnjaka nije posebno povezano s razredom.

Crosstab

Count

		Razred				Total
		6	7	8	9	
Pitanje20	Roditelje	6	50	19	19	94
	Brata ili sestru	0	1	4	8	13
	Vršnjake	1	1	3	4	9
	Nikoga od navedenih	2	2	3	5	12
Total		9	54	29	36	128

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	23.040 ^a	9	.006	.008		
Likelihood Ratio	25.182	9	.003	.004		
Fisher's Exact Test	23.776			.001		
Linear-by-Linear Association	5.548 ^b	1	.019	.019	.010	.002
N of Valid Cases	128					

a. 10 cells (62.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .63.

b. The standardized statistic is 2.355.

-Ukoliko nisi siguran u vezi nečega, koga prvo pitaš za savet?

- **Rezultati:** Postoji statistički značajna razlika među razredima ($\chi^2 = 23.040$, $p = 0.008$). Djeca u različitim razredima se značajno razlikuju po tome koga prvo pitaju za savjet. Djeca nižih razreda su skloniji da pitaju roditelje, dok starija djeca sve više traže savjet od vršnjaka ili drugih članova porodice, što ukazuje na promjenu u socijalnim osloncima s godinama.

4. ZAKLJUČAK

Cilj našeg istraživanja je bio da utvrdimo značaj i ulogu vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta. Konkretno, htjeli smo da saznamo da li je svakom djetetu potrebno da se osjeća prihvaćeno u okolini u kojoj se nalazi, da li neprihvaćenost od strane vršnjaka negativno utiče na socijalizaciju djece tog uzrasta i da li ista ta neprihvaćenost utiče na pojavu nezadovoljstva kod djeteta i pojavu problematičnog ponašanja. Na osnovu našeg istraživanja kojeg smo sproveli, došli smo do zaključaka:

- Rezultati pokazuju da većina djece ima pozitivan odnos prema druženju s vršnjacima i da se osjeća prihvaćeno u svom društvenom okruženju. Potvrđena je hipoteza da je djeci važno da se osjećaju prihvaćeno u svom okruženju i većina njih ima pozitivan odnos prema svojim vršnjacima.
- Prema dobijenim rezultatima, neprihvaćenost od strane vršnjaka se ne pojavljuje u velikom obimu. Mali broj djece prilagođava svoje ponašanje i mišljenja normama vršnjaka, što može ukazivati na uticaj pritiska kod određene grupe.
- Rezultati pokazuju da većina djece ne ispoljava problematično ponašanje, niti donosi odluke pod uticajem vršnjaka, što implicira da neprihvaćenost nije široko rasprostranjena. Većina djece se ne upušta u problematične aktivnosti pod uticajem vršnjaka. Iako postoji mali broj njih koji pokazuju ovakvo ponašanje, oni predstavljaju izuzetak, a ne pravilo. Na osnovu ovih rezultata, hipoteza se ne može u potpunosti potvrditi, jer neprihvaćenost i uticaj vršnjaka nisu u velikoj mjeri povezani s pojavom nezadovoljstva i problematičnog ponašanja kod većine djece.
- Iako vršnjaci imaju važnu ulogu u socijalnom životu djece, rezultati istraživanja ukazuju da većina njih ne podliježe značajnom pritisku svojih vršnjaka u smislu usvajanja problematičnih obrazaca ponašanja. Statistički podaci pokazuju da se dječaci i djevojčice podjednako osjećaju prihvaćeno među vršnjacima, a nema značajnih razlika ni u pogledu slobode iznošenja mišljenja u prisustvu vršnjaka. Ipak, postoji manja grupa djece, posebno dječaka, koji pokazuju podložnost pritisku da donose odluke pod uticajem vršnjaka, što sugerise da se kod pojedinih grupa javlja snažniji uticaj vršnjaka.
- Roditelji i dalje igraju ključnu ulogu u socijalnom razvoju većine djece, što potvrđuju

rezultati koji ukazuju da većina djece redovno traži savjet od roditelja. S druge strane, učenici starijih razreda postepeno se oslanjaju na svoje vršnjake kada su u dilemi, što može odražavati promjenu u socijalnim osloncima tokom godina.

Kako bi se pojedinac normalno razvijao, potrebno mu je zdravo okruženje koje će uticati na jačanje njegovim dobrim osobina, vještina i omogućiti mu da napreduje, putem pružanja pomoći, savjeta i dobronamjernih kritika. U zdravom okruženju podstiču se ponašanja koja odišu poštovanjem, ljubavlju, razumijevanjem, podrškom i sigurnošću. Dijete koje odrasta i uči u takvoj atmosferi usvaja iste te vrijednosti.

Analizom dobijenih rezultata zaključujemo da je djeci važan osjećaj prihvaćenosti od strane vršnjaka. Samim tim, dolazimo do zaključka da su vršnjaci itekako značajni za djecu i njihova uloga je velika u životu svakog djeteta. Vršnjačka neprihvaćenost je pogotovo teška u djetinjstvu, jer u tom periodu dijete još uvijek nema jasno izgrađene stavove i svoju ličnost i samim tim je pod većim uticajem osoba iz okruženja. Zbog toga, kako bi se spriječile negativne posljedice po djetetov razvoj, treba da se podstiču pozitivne interakcije s vršnjacima. Potrebno je da roditelji i škola zajedničkim snagama usmjeravaju djecu na ostvarivanje pozitivnih interakcija s vršnjacima.

Što se tiče rezultata dobijenih ovim istraživanjem, treba navesti određena ograničenja koja smo imali tokom njegovog trajanja. Naime, jedno od ograničenja jeste to da smo istraživanje sprovedi na relativno malom uzorku. Zatim, odgovori, koje smo dobili od djece, često ne odražavaju u potpunosti njihova stvarna mišljenja. To može biti posljedica njihove nepažnje prilikom čitanja pitanja, neobjektivnosti u davanju odgovora i čestom nasumičnom zaokruživanju odgovora.

Preporuka za dalji rad u ovoj oblasti je razvoj socijalnih vještina djece kroz obrazovanje. Potrebno je uvesti više programa koji u fokus stavljaju socijalne i emocionalne vještine djece (rad u timu, međusobna komunikacija i rješavanje problema). Takođe, ono na čemu se svakako treba raditi i polagati velika pažnja predstavlja emocionalna pismenost djece. Jačanjem emocionalne pismenosti, djeca bolje razumiju svoje i tuđe emocije i uspostavljaju kvalitetne odnose s vršnjacima. Isto tako, putem predavanja roditeljima treba širiti sliku o dobrobitima druženja djece s vršnjacima.

LITERATURA

- Brajša - Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bouillet, D. i Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bouillet, D. i Uzelac, S. (2008). *Priručnik za nositelje produženog stručnog tretmana u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Agencija za odgoj i obrazovanje, Nakladni zavod Globus.
- Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
- Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010). *Socijalne kompetencije i vršnjački odnosi u školi*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Dimitrijević, S. (2014). *Porodica kao agens socijalizacije u tranzicionom društvu* (sociološki aspekt). XLIV (1), str. 237-247. Univerzitet u Nišu, Učiteljski fakultet u Vranju.
- Ivanović, S. (2003). *Sociologija obrazovanja*. Jagodina: Učiteljski fakultet.
- Ilić, M., Nikolić, R. i Jovanović, B. (2006). *Školska pedagogija*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Isić, U. (2010). *Vodič za pedagoge i psihologe, Vršnjačka medijacija*. Sarajevo: OSCE.
- Ivković, M. i Dimitrijević, S. (2013). *Sociologija vaspitanja i obrazovanja*. Vranje: Učiteljski fakultet.
- Jurčević-Lozančić, A. (2011). *Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta*. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), str. 271–281.
- Jevtić, B. (2012). *Jačanje socijalnih kompetencija unutar interkulturalnih vršnjačkih grupa*. Niš: Filozofski fakultet.
- Krnjajić, S. (2002). *Socijalni odnosi i obrazovanje*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja; Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Kamenov, E. (2002). *Predškolska pedagogija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji: kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kapor-Stanulović, N. (2007). *Na putu ka odraslosti; Psihički razvoj i psihosocijalni aspekti zdravlja mladih*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Klemenović, J., Marić-Jurišin, S. i Nikolić, J. (2016). *Povezanost socijalne kompetentnosti dece predškolskog uzrasta sa prihvatanjem u grupi i antisocijalnim ponašanjem*. Zbornik Odseka za pedagogiju, br. 28, str. 41-56. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Kopas-Vukašinović, E. (2021). *Kontrola ponašanja dece i mladih: prevencija i/ili mogućnost vaspitnog djelovanja*. Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu.
- Lacković – Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković – Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lalović, Z. i Trebješanin, Ž. (2011). *Pojedinac u grupi*. Priručnik za nastavnike. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Milošević, N. (2002). *Uticaj saradnje porodice i škole na socijalno ponašanje i školsko postignuće učenika*, br. 34, str. 193-212. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Miljković, D. i Rijavec, M. (2002). *Bolje biti vjetar nego list- psihologija dječjeg samopouzdanja*. Zagreb: IEP.
- Marković, D. Ž. i Dimitrijević, S. (2011). *Sociologija*. Niš: MB Grafika.
- Milovanović, R. (2012). *Socijalne kompetencije kandidata za pedagoški fakultet*. Nastava i vaspitanje, LXI (4), str. 662-680.
- Maglica, T i Jerković, D. (2014). *Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju*. Školski vjesnik- Časopis za pedagošku teoriju i praksu, vol. 63 (3), str. 413-431.
- Malkić-Aličković, A. (2019). *Odnos socijalnih vještina učenika i kvaliteta interakcije u razrednom kolektivu*. DHS 1 (7), str. 161-176.
- Nikšić-Rebihić, E. i Smajović, A. (2021). *Socijalizacija mladih u prirodnom i virtuelnom okruženju*. Sarajevo: Filozofski fakultet.

- Rot, N. (1977). *Opšta psihologija*. Udžbenik za učenike pedagoških akademija za obrazovanje nastavnika razredne nastave i vaspitača u predškolskim ustanovama, treće izdanje. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Stevanović, Đ. (2001). *Sociološka hristomatija*. Beograd: Kultura
- Spasenović, V. (2003). *Vršnjačka prihvaćenost/odbačenost i školsko postignuće*, br. 35, str. 267-288. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Šaljić, Z. (2015). *Prevenција nepoželjnih ponašanja učenika u postojećoj školskoj praksi-zakonski i programski okvir*. *Nastava i vaspitanje*, vol. 64, br. 1, str. 145-160.
- Šaljić, Z. (2017). *Prevenција antisocijalnog ponašanja dece i mladih- šta i kako raditi u školi?* Beograd: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta.
- Šejtanić, S. (2019). *Komunikacija u školi*. Mostar: Nastavnički fakultet.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vulfolk, A., Hjuž, M. i Volkap, V. (2014). *Psihologija u obrazovanju II*. Beograd: Clio.
- Zukorlić, M. (2016). *Pedagoška komunikacija u funkciji razvoja socijalne kompetencije učenika*. *Inovacije u nastavi*, XXIX (1), str. 92–104.
- Žiropađa, Lj. i Miočinović, Lj. (2007). *Razvojna psihologija*. Beograd: Čigoja štampa.
- Žunić-Pavlović, V., Popović-Ćitić, B. i Pavlović, M. (2010). *Programi prevencije poremećaja ponašanja u školi*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

PRILOZI

Prilog br.1- Anketni upitnik za učenike

Dragi/a učenice/ce,

pred tobom se nalazi anketa čiji je cilj da saznamo značaj i ulogu vršnjaka za socijalizaciju djece starijeg školskog uzrasta. Anketa je anonimna, te se nadamo da ćeš iskreno odgovoriti na pitanja. Potrebno je da zaokružiš odgovor koji smatraš ispravnim. Dobijeni rezultati poslužiće u izradi master rada na temu “Značaj i uloga vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta”.

- 1. POL M / Ž**
- 2. Naziv osnovne škole- _____.**
- 3. Razred- _____.**
- 4. Da li voliš da provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?**
 - A. Da
 - B. Ne
- 5. Koliko često van škole provodiš vrijeme sa svojim vršnjacima?**
 - A. Svakodnevno
 - B. 2-3 puta nedeljno
 - C. Ne tako često
 - D. Skoro nikad
- 6. Da li se osjećaš prihvaćeno u društvu svojih vršnjaka?**
 - A. Da
 - B. Ne
- 7. Da li imaš ograničenje, od strane roditelja, koliko vremena možeš da provodiš sa svojim vršnjacima?**

- A. Da
 - B. Ne
- 8. Da li tvoji roditelji znaju većinu vršnjaka sa kojima najčešće provodiš vrijeme?**
- A. Da
 - B. Ne
- 9. Da li redovno razgovaraš sa roditeljima o tome kako ti je protekao dan?**
- A. Da
 - B. Ne
 - C. Ponekad
- 10. Da li svoje strahove, dileme i stavove podijeliš sa roditeljima i saslušaj njihovo mišljenje?**
- A. Da
 - B. Ne
 - C. Ponekad
- 11. Da li, iako to ne želiš, donosiš neke odluke na nagovor svojih vršnjaka?**
- A. Da
 - B. Ne
- 12. Da li izostaješ iz škole ako neko od tvojih vršnjaka kaže da odete negdje drugo?**
- A. Da
 - B. Ne
- 13. Da li smatraš svoje mišljenje pogrešnim, ukoliko se ono razlikuje od mišljenja tvojih vršnjaka?**
- A. Da
 - B. Ne
 - C. Ponekad
- 14. Da li si na nagovor vršnjaka uzeo alkohol ili cigaretu?**
- A. Da
 - B. Ne
- 15. Da li smatraš da na tebe utiče društvena sredina u kojoj živiš?**
- A. Da
 - B. Ne

- 16. Da li nastojiš da uskladiš svoje ponašanje sa grupom u kojoj se nalaziš?**
- A. Da
 - B. Ne
 - C. Ponekad
- 17. Da li ti je bitno mišljenje vršnjaka o tebi?**
- A. Da
 - B. Ne
- 18. Da li se osjećaš slobodno da izneseš svoje mišljenje u prisustvu vršnjaka?**
- A. Da
 - B. Ne
- 19. Da li kopiraš ponašanja vršnjaka, jer smatraš da su ona ispravna?**
- A. Da
 - B. Ne
- 20. Ukoliko nisi siguran u vezi nečega, koga prvo pitaš za savjet?**
- A. Roditelje
 - B. Brata ili sestru
 - C. Vršnjake
 - D. Nikoga od navedenih.

Prilog br.2- Odobrenje od Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija

Crna Gora
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Adresa: Vaka Đurovića b.b.
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 410 100
fax: +382 20 410 101
www.gov.me/mps

Broj: 04/2-06-603/24-3683/4
Podgorica, 19. jun 2024. godina

JELA VULETA

Nikšić
Ulica Serdara Šćepana 6

Uvažena gospođo Vuleta,

Povodom Vašeg obraćanja Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija molbom za saglasnost za realizaciju istraživanja u cilju izrade master rada „Značaj i uloga vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta“, obratili smo se Zavodu za školstvo koji je nakon razmatranja dokumentacije dao pozitivno mišljenje za realizaciju. Istraživanje je namijenjeno učenicima VI, VII, VIII i IX razreda osnovnih škola.

Cijeneći značaj istraživanja, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija je saglasno da se realizuje.

U saradnji sa direktorima ustanova aktivnosti treba realizovati tako da ne utiču na redovno odvijanje obrazovno-vaspitnog procesa.

Prilog: Mišljenje Zavoda za školstvo broj 02/3-041/24-1139/2 od 19. juna 2024. godine.

S poštovanjem,

DRŽAVNI SEKRETAR

Dragan BOJOVIĆ

Prilog br.3- Odobrenje od Zavoda za školstvo

	13.06.2024.
	04/2-06-603/24-3683/3
Crna Gora	Adresa: Vaka Đurovića b.b. 81000 Podgorica, Crna Gora tel: +382 20 408 901 fax: +382 20 408 927 www.zzs.gov.me
Zavod za školstvo	

Broj: 02/3-041/24-1139/2 Podgorica, 19.06.2024

MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA
- DRŽAVNI SEKRETAR, Dragan Bojović -

Veza: 04/2-06-603/24-3683/2

PREDMET: Mišljenje o istraživanju za potrebe master rada kandidatkinje Jele Vulete

Poštovani,

U skladu sa Vašim dopisom br.04/2-06-603/24-3757/2., kojim se od Zavoda za školstvo traži stručno mišljenje o sprovođenju istraživanja za potrebe izrade master rada "Značaj i uloga vršnjaka u socijalnom razvoju djece starijeg školskog uzrasta" kandidatkinje Jele Vulete, navodimo sledeće:

Kolegnica Vuleta je dostavila kompletnu dokumentaciju projekta istraživanja i na osnovu analize zahtjeva, smatramo da je istraživanje i instrument za učenike/ce u metodološkom smislu korektno urađen. Istraživanje bi se realizovalo sa učenicima VI-XI razreda osnovnih škola u južnoj i centralnoj regiji Crne Gore. Cilj istraživanja je da se utvrdi značaj i uloga vršnjaka na socijalizaciju djece starijeg školskog uzrasta. Rezultati istraživanja mogu da posluže u boljem razumijevanju uloge vršnjačke grupe u socijalizaciji djece starijeg osnovnoškolskog uzrasta.

Zavod za školstvo podržava realizaciju ovog istraživanja.

Srdačan pozdrav,

Prilog:
Dostavljeno: Radoje Novović
Kontakt osoba: Radoje Novović
tel: 067 527 085
email: radoje.novovic@zzs.gov.me

 DIREKTORICA
Raba Hodžić